

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

ЗУЄНКО МАРИНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 821.111:7.034.7: [82 – 343] (043.5)

**МІФОПОЕТИЧНІ ПАРАДИГМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ
БАРОКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ
(СИСТЕМНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ТА ПОЕТИКАЛЬНИЙ АСПЕКТИ)**

10.01.04 – література зарубіжних країн

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

ДНІПРО – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор філологічних наук, професор
Ніколенко Ольга Миколаївна,
Полтавський національний
педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
професор, завідувач кафедри світової літератури

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор **Висоцька
Наталія Олександрівна**, Київський національний
лінгвістичний університет, професор кафедри теорії та
історії світової літератури імені професора В. І.
Фесенко;

доктор філологічних наук, професор **Ліпіна Вікторія
Іванівна**, Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара, завідувач кафедри порівняльної
філології східних та англослов'янських країн, професор;

доктор філологічних наук, професор **Пронкевич
Олександр Вікторович**, Чорноморський національний
університет імені Петра Могили, директор Інституту
філології Чорноморського національного
університету імені Петра Могили, професор кафедри
англійської філології.

Захист відбудеться «25» березня 2021 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.051.12 у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара (49027, м. Дніпро, пл. Тараса Шевченка, 1, Палац студентів ДНУ).

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (49107, м. Дніпро, вул. Козакова, 8).

Автореферат розіслано «23» січня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

 В. Левченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Англійська барокова література XVII століття збагатила світову скарбницю значними досягненнями в царині лірики, епосу й драми. У довіднику “TheOxfordCompaniontoEnglishLiterature” («Оксфордський довідник з англійської літератури», 2007) за редакцією M. Drable запропоновано визначення бароко як поняття, що може використовуватися для позначення «прикрашених» віршів чи прози, які рясніють химерними образами; до барокових творів в англійській літературі належать окремі твори Дж. Мільтона, пізні п’єси В. Шекспіра, творчість поетів-метафізиків, зокрема Р. Крешо.

Загалом письменникам доби бароко притаманний своєрідний «погляд на світ крізь міф» (А. Макаров). Міфопоетичні парадигми в англійській бароковій літературі визначали антична, біблійна та національна (кельтські, англо-саксонські, північні, ірландські міфи) міфології. У період бароко в англійській літературі оформлюється міфопоетична система, яка функціонує на всіх формально-змістових рівнях тексту й сприяє створенню авторського неоміфу. Дослідники (А. Горбунов, Д. Наливайко, J. Bennet, R. Daniells, N. Hagger) одноставні в тому, що основою та орієнтиром у відображенні загальнолюдських цінностей у творах митців англійського бароко стала Біблія. Літературознавець С. Burrow вважає, що звернення митців бароко до античної міфології мало прагматичний (індивідуальний) характер у дусі практичного гуманізму, відповідно прагматичний характер набули трансформації міфологічних мотивів та образів. Національна міфологія в англійську літературу увійшла значно пізніше, у XVIII–XIX ст. Проте вже в XVII ст. з’явилися вагомі праці топографічного змісту про Англію, зокрема серед таких праць особливою увагою в тогочасному колі митців користувалася книга M. Drayton “Poly-Olbion” («Полі-Олбїон», 1612–1613, 1622). Найяскравішим зразком утілення національної міфології в англійській літературі XVII ст. є п’єса-маска Дж. Мільтона “Comus” («Комос», 1634).

У зарубіжному літературознавстві окремі міфологічні елементи у творчості англійських письменників доби бароко досліджували J. Bennet, С. Burrow, J.-F. Camé, J.-M. Grassin, Н. Wilcox та ін. Дослідження деяких жанрово-стильових та поетикальних особливостей англійського бароко здійснили С. Ватченко, І. Заярна, Д. Наливайко, О. Ніколенко, Г. Пахсар’ян, Т. Рязанцева, Н. Торкут та ін.

Науковий дискурс англійської барокової літератури у вітчизняному літературознавстві здійснили вчені-англїсти Дніпровського національного університету імені О. Гончара за ініціативи Л. Потьомкіної. У дослідженнях В. Ліпіної (Березкіної), С. Ватченко розкрито домінуючі барокові тенденції у творчості Дж. Баньяна, А. Бен.

У структурі дисертації жанрово-родовий принцип є провідним у виокремленні міфопоетичних моделей пізнання дійсності в контексті культурної традиції. Дослідження імплементації міфологічного матеріалу здійснено у спектрі трьох

літературних родів: лірика, найбільш поширена в літературі Великої Британії означуваного періоду, представлена широкою палітрою творів поетів-метафізиків; драма, що після свого розквіту в добу Ренесансу, перебувала в занепаді з 1642 р. у Великій Британії у зв'язку із закриттям театрів, представлена окремими яскравими зразками; епос – у цій царині жанрові різновиди роману почали розвиватися під впливом літературної традиції Франції.

Проте спеціальних досліджень щодо міфопоетики англійського літературного бароко немає як у зарубіжному, так і у вітчизняному літературознавстві. Останнім часом в українському літературознавстві з'явилися деякі вагомні праці щодо дискурсу англійської барокової літератури (Т. Рязанцева), проте її міфопоетика не була об'єктом системного й всебічного розгляду. Тому є потреба детально й у світлі єдиного наукового підходу розглянути складники, специфіку, динаміку й трансформації міфопоетичних парадигм в англійській бароковій літературі.

Отже, **актуальність** дисертації зумовлена:

- відсутністю у вітчизняному та зарубіжному літературознавстві фундаментальних праць, спеціально присвячених системному вивченню міфопоетики в англійській бароковій літературі;
- важливістю дослідження трансформації міфопоетичних парадигм в англійському літературному процесі з кінця XVI ст. до кінця XVII ст. задля уточнення специфіки розвитку бароко;
- необхідністю подальшої розробки дискусійних питань міфопоетики, зокрема понять «міфопоетична парадигма», «міфопоетична система», «міфологізм», «міфема», «міфологічний образ», «міфологічний мотив», «міфологічний сюжет», «міф», «архетип» на конкретному літературному матеріалі.

Об'єкт дослідження – художні твори представників метафізичної поезії Дж. Донна, Дж. Герберта, К. Філіпс, Е. Марвелла, Р. Крешо, Т. Стейнлі, Дж. Халла, Дж. Мільтона та ін., поеми Дж. Мільтона “ParadiseLost” («Втрачений рай», 1667), “ParadiseRegained” («Повернений рай», 1671), п'єса-маска “Comus” («Комос», 1634); драматичні твори В. Шекспіра “TheTempest” («Буря», 1610–1611), Дж. Флетчера, Ф. Бомонта “The Maid’s Tragedy” («Трагедія дівчини», 1610), Дж. Форда “The Broken Heart” («Розбите серце», 1633); романи Дж. Макензі “Aretina; or the Serious Romance Written Originally in English” («Аретина», 1660), Р. Бойла “Parthenissa” («Партенісса», 1655–1669), “EnglishAdventuresbyaPersonofHonor” («Англійськіпригодилюдиничесті», 1676), П. Герберта “PrincessCloria” («Принцеса Клорія», 1653–1654), Р. Братвейта “Panthalia, or the Royal Romance” («Панталія, або королівський romance», 1659), Дж. Фіджа “The English Gusman, or the History of that Unparalled Thief James Hind” («Англійськийгусман, абоісторіянеперевершеногозłodіянаім'яДжеймсХінд», 1652), Р. Хеда “The English Rogue” («Англійськийкрутій», 1665), Дж. Філіпса “DonJuanLamberto: or, aComicalHistoryofLateTime” («Дон Хуан Ламберто, чи комічна історія недавніх часів», 1661), Дж. Баньяна “The Pilgrim’s Progress” («Шляхпрочанина», 1678), “The Life and Death of Mr. Badman” («ЖиттяйсмертьмістераБедмена», 1680), А. Бен “Oroonoko, or the History of the Royal Slave” («Оруноко, абоісторіякоролівськогороба», 1688).

Предмет дослідження –рецепція міфів, семантика, структури, функції міфопоетичних парадигм у творчості англійських письменників доби бароко.

Мета дисертації – виявити і дослідити міфопоетичні парадигми в художній спадщині англійських письменників XVII ст.; встановити особливості функціонування міфу в англійській літературі доби бароко; визначити семантико-функціональну та поетикальну специфіку імплементації міфів у творах англійської барокової літератури різних родів і жанрів.

Задля досягнення цієї мети передбачається вирішення таких **завдань**:

- визначити провідні напрямки у вивченні міфопоетики, уточнити методологічні засади дослідження міфопоетики в художній літературі;
- виявити екстралітературні й іманентні чинники розвитку міфопоетичної системи англійської літератури доби бароко;
- простежити особливості формування, розвитку й різновиди міфопоетичних парадигм в англійській бароковій літературі;
- дослідити семантику й поетику втілення міфу в художніх творах англійських письменників XVII ст.;
- встановити специфіку функціонування міфу в англійській метафізичній поезії;
- дослідити способи міфологізування в англійській бароковій драматургії;
- встановити роль міфу в розвитку різновидів англійського барокового роману;
- простежити своєрідність створення індивідуально-авторських міфів та їх співвіднесення з традиційними міфами у творах англійських митців XVII ст.

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять теоретичні праці вітчизняних і зарубіжних літературознавців, які безпосередньо досліджували міфопоетику (М. Бахтін, А. Гурдуз, М. Еліаде, О. Лосєв, О. Киченко, О. Кобзар, Т. Мейзерська, Є. Мелетинський, В. Мусій, Д. Наливайко, М. Новикова, А. Нямцу, Я. Поліщук, Л. Скупейко, В. Топоров, Н. Фрай, О. Фрейденберг, К. Г. Юнг, J. Campbell, L. Coure, J. B. Vickery та ін.), а також літературознавчі праці, що висвітлюють питання бароко і творчість окремих англійських письменників досліджуваного періоду (А. Горбунов, О. Ніколенко, Н. Пахсар'ян, J. Bennet, C. Burrow, P. Davidson, A. Guibbory, P. MacCullough, D. Smith та ін.).

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети і завдань використовується *системний підхід* до вивчення міфопоетики у творчості англійських митців доби бароко. Застосування *історико-гносеологічного та порівняльно-історичного методів* дало змогу врахувати культурно-історичний контекст творів, проаналізувати різновиди міфопоетичних парадигм та їхню трансформацію в процесі розвитку літератури. З допомогою *структурно-семіотичного методу* в роботі здійснено аналіз структури міфопоетичних парадигм та художньої специфіки залучення міфу в контекст художнього твору відповідно до провідних тенденцій розвитку літератури означеної доби. У роботі використано *метод типологічного зіставлення текстів*, що уможливив виокремлення міфопоетичних особливостей ліричних, епічних, драматичних творів англійської літератури з кінця XVI ст. до кінця XVII ст., аналіз міфопоетичних парадигми міфопоетичної системи в означений період, виокремлення константних домінантних міфологічних сюжетів, тем, мотивів, образів. *Описовий метод* сприяв

науковій систематизації творів, які складають певні типологічні ряди, визначенню внутрішньої єдності на різних рівнях художнього тексту. У роботі використано *міфопоетичний аналіз* для виявлення комплексу усталених тем, мотивів, сюжетів, образів, що виформовують жанрово-стильові модифікації художніх творів, їх походження та архетипну природу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше в літературознавстві у світлі єдиного системного підходу досліджено міфопоетичні парадигми в англійській бароковій літературі та встановлено особливості міфопоетичної системи англійської літератури з кінця XVI ст. до кінця XVII ст. Уточнено поняття «міфопоетична парадигма» та «міфопоетична система», а також застосовано методику міфопоетичного аналізу ліричного, епічного та драматичного творів. Досліджено міфологічні моделі у творчості англійських митців у контексті історико-літературного процесу. Розглянуто міфологічні сюжети, теми, мотиви, образи, поширені в англійській метафізичній ліриці. Виявлено жанрові доміанти, константи та жанрові модифікації англійського барокового роману. Встановлено специфіку імплементації міфоматеріалу в драматичні твори англійської літератури з кінця XVI ст. до кінця XVII ст. Досліджено розвиток романних форм англійського бароко та вплив на них традиційних міфів і авторської міфотворчості.

У дисертаційній роботі

вперше:

- схарактеризовано особливості розвитку англійської літератури доби бароко в різноманітні її родів і жанрів в міфопоетичному аспекті та у світлі комплексного підходу;
- розкрито естетичну самотність англійської барокової літератури в європейському та світовому контекстах;
- досліджено міфопоетичні парадигми творення, родючості, героя, визволення в англійському літературному процесі доби бароко;
- висвітлено специфіку трансформацій міфологем у різні періоди розвитку англійської барокової літератури;
- виявлено способи поєднання біблійної, античної й національної міфології крізь призму розвитку жанрово-родових різновидів літератури англійського бароко;

уточнено:

- специфіку методики міфопоетичного аналізу художнього твору, ураховуючи провідні підходи вітчизняних і зарубіжних літературознавців до вивчення питання рецепції міфу в літературі;
- своєрідність трансформації міфопоетичної моделі у світській і релігійній ліриці англійських поетів-метафізиків XVIIст.;
- провідні міфологічні мотивно-тематичні комплекси в драматургії англійського бароко;
- співвідношення міфологічного чинника й історичної правди в романних формах у творчості англійських письменників доби бароко;

набули подальшого розвитку:

- концепція індивідуально-авторського міфологізування (неоміф);

- теорія трансформацій міфопоетичних парадигм у системно-функціональному й поетичному аспектах;
- підходи щодо міфотворчості англійських письменників доби бароко в аспекті екстралітературних та іманентних чинників.

Результати кандидатської дисертації авторки («Особливості індивідуального стилю Б. Чичибабіна») в реферованій роботі не використано.

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що в ній уточнено дефініції «міфопоетична парадигма», «міфопоетична система», застосовано методіку міфопоетичного аналізу творів різних родів і жанрів, визначено різновиди міфопоетичних парадигм та способи імплементації міфу в англійській літературі XVII ст.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані для подальшого наукового вивчення теорії бароко, міфопоетики, історії англійської літератури, для створення довідників, посібників, підручників тощо, а також у процесі викладання курсу історії зарубіжної літератури XVII ст., спецкурсів і спецсемінарів з проблем кореляції міфу й літератури, а також курсів, присвячених вивченню творчості англійських письменників доби бароко з кінця XVI ст. до кінця XVII ст.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка в межах комплексної теми «Сучасний зміст, методологія і методика вивчення зарубіжної літератури» (номер державної реєстрації № 0117U003223). Тема дослідження схвалена вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 1 від 31 серпня 2012 року), бюро науково-координаційної ради «Класична спадщина і сучасна художня література» при Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (протокол №1 від 26 лютого 2013 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням. Монографії та всі опубліковані статті написані автором одноосібно.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася окремими розділами й повністю на засіданнях кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Основні теоретичні положення дисертації викладено в доповідях на міжнародних («ReconsideringDonne» (Велика Британія, Оксфорд, 2015), «Настоящее и будущее филологии в контексте глобализации» (Угорщина, Будапешт, 2015), «Dlaczego nie ma wielkich pisarek i inne pytania o Kanon» (Польща, Гданськ, 2014), «Північний вітер. Скандинавський світ в освіті і культурі України» (Полтава, 2015, 2016), «Літературний процес: на перехресті глобалізаційних викликів» (Київ, 2015), «Творчість М. В. Гоголя в діалозі культур» (Київ, 2014), XII Міжнародна гоголезнавча конференція (Ніжин, 2014) «Шекспірівський код у глобальному культурному просторі: між покликом та викликом» (Запоріжжя, 2014), «Чичеринські читання» (Львів, 2014), «Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному поліетнічному суспільстві» (Мелітополь, 2014), «Актуальні

проблеми азербайджанознавства» (Азербайджан, Баку, 2013, 2012)) та всеукраїнських («Література в контексті культури» (Дніпропетровськ, 2015), «ХІ, ХІІ Гоголівські читання» (Полтава, 2011, 2015), «Журналістика. Філологія. Медіаосвіта» (Полтава, 2014), «Зарубіжні письменники і Україна» (Полтава, 2014, 2015), «Література для дітей та юнацтва в Україні між західним та східним каноном: деканонізація та канонізація» (Львів, 2014), “TheRoleofCross-CulturalCommunicationinTranslation, Journalism, Education, PublicRelationsandArt” (Полтава, 2012)) конференціях.

Публікації. За темою дисертації опубліковано 38 робіт. Серед них 1 монографія, 1 розділ в колективній монографії, 34 статті, із яких 23 опубліковано у фахових виданнях України, 4 – у закордонних виданнях, 7 – у збірниках матеріалів конференцій; 2 посібники.

Структура і обсяг дослідження. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (479 позиції). Загальний обсяг роботи – 431 сторінки, з них 370 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, з'ясовано наукову новизну роботи, теоретичне й практичне значення праці, подано інформацію про особистий внесок автора, наведено дані про апробацію дослідження й структуру дисертації.

У **першому розділі «Міфопоетика як категорія літературознавства»** висвітлено провідні теоретичні підходи щодо міфопоетики в сучасному літературознавстві, здійснено огляд науково-критичних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників барокової спадщини англійських письменників XVII ст., уточнено методіку міфопоетичного аналізу художнього твору.

У **підрозділі 1.1. «Міфопоетика й міфопоетична парадигма у світлі сучасного літературознавства»** зазначено, що дослідження творчої рецепції міфу в художній літературі є однією із актуальних проблем сучасного літературознавства. У наукових розвідках останніх років значну увагу приділено таким векторам, як взаємодія міфології та літератури (Ю. Вишницька, А. Гурдуз, О. Кобзар, В. Мусій, Д. Наливайко, С. Титаренко, Л. Яшина, N. Fryeta ін.), зв'язки міфології з фольклором та архетипами (О. Киченко, К. Паранук, Л. Скупейкота ін.), поетикальні способи засвоєння міфологічного матеріалу (А. Горбань, О. Холодов та ін.), семантика й функціонування міфів у різні літературні епохи та періоди (Я. Поліщук, E. N. Jacobs, E. V. Roberts, та ін.), різноманітні трансформації й модифікації міфів у творчості письменників (А. Горбунов, О. Кобзар, О. Корнієнко, G. Miles та ін.), авторська міфотворчість та її співвідношення з традиційними міфами (Д. Пашина, L. Соурета ін.).

У процесі міфопоетичного аналізу тексту необхідно визначити запозичені письменником міфи, образи, мотиви, використання окремих композиційних та сюжетних ходів міфу для організації художнього світу авторського твору; дати

інтерпретацію творчо переосмисленого письменником міфологічного матеріалу відповідно до ідейно-естетичного спрямування літературного контексту; визначити функції міфу в тексті; установити місце й значення запозиченого міфологічного матеріалу для створення картини світу митця, його художньої манери.

Розглядаючи імплементацію міфопоетичного матеріалу на різних рівнях художнього твору, літературознавці визначають міфопоетичну парадигму як сукупність уявлень письменника (письменників) про світ і людину, її взаємини з природою та соціумом на основі міфу. Класифікація міфопоетичних парадигм може здійснюватися за походженням міфу: архаїчні, античні, християнські, національно-історичні міфопоетичні парадигми. На підставі характеристики ядра міфопоетичної парадигми вони ранжуються на гомогенну (звернення лише до одного з видів міфу за походженням) і гетерогенну (звернення митця до різних міфів за походженням). За тематикою міфопоетичні парадигми літературного твору, творчості письменника чи літературної доби можуть поділятися (відповідно до домінантної міфологічної семантики) на такі: міфопоетична парадигма творення (в її основі – космогонічний, астральний, етіологічний, антропонімічний міфи), міфопоетична парадигма звільнення та міфопоетична парадигма героя (до імплементації міфоматеріалу в тканині художнього твору залучаються героїчні міфи), міфопоетична парадигма родючості (в її основу покладено календарні міфи).

Незважаючи на значну кількість праць щодо художнього втілення міфів у літературних творах різних родів і жанрів, наразі відкритими залишаються питання міфопоетики й семантико-функціональних особливостей міфопоетичних парадигм у контексті розвитку національних літератур та жанрово-стильової специфіки художньої літератури. Ці питання неможливо вирішити без системного розгляду тенденцій і закономірностей функціонування міфів у межах певного напрямку або течії з урахуванням типології й динаміки міфопоетичних парадигм у творчості митців. Художня література доби англійського бароко, у якій органічно поєднані античні й середньовічні традиції, дає цікавий матеріал для спостережень у галузі міфопоетики. До сьогодні англійська барокова література не була предметом спеціального комплексного дослідження в цьому аспекті.

У підрозділі 1.2. «Питання рецепції міфу в літературі англійського бароко: науково-критичний дискурс» окреслено різні підходи до вивчення питання рецепції міфу в художній літературі в сучасному вітчизняному й зарубіжному літературознавстві. Міф може виявлятися на різних рівнях художнього тексту – тема, мотив, сюжет, композиція, образи, нарративна система, жанр, стиль, мова та ін. Способи засвоєння міфологічного матеріалу, його семантичне навантаження та функції в художній літературі зумовлені зовнішніми (специфіка культури певної доби, вплив традиції, розвиток філософії, соціально-історичні умови та ін.) та іманентними (індивідуально-авторська свідомість, розвиток жанрів і стилів, динаміка мови та ін.) чинниками. Окрім того, використання міфу в художній літературі залежить від жанрово-родової належності твору й від задуму митця. Трансформації та модифікації міфу або його елементів у взаємодії з іншими компонентами художнього тексту засвідчують специфіку міфологізму у творчості письменника, тенденції літературного процесу загалом.

В англійській бароковій літературі домінантною міфопоетичною парадигмою є біблійна, водночас присутньо представлена й антична міфопоетична парадигма. Основу філософської системи митців англійського бароко складають християнські догми, письменникам властиве есхатологізоване й міфопоетизоване світосприйняття. У космологічній схемі міфопоетичних традицій сюжет, простір і час визначають активну поведінку героя, що зумовлює динамізм сюжету. Біблійний та античний міфи акумулюють ідею перемоги добра над злом, життя над смертю, розкривають таємниці безсмертя. Завдання міфопоетичного героя, зокрема у творчості Дж. Донна, Дж. Мільтона та інших письменників доби бароко, полягають у русі, здійсненні переходу від вузького до широкого простору (як, наприклад, у вірші Дж. Донна “The Good moggow”, де межі однієї кімнати розширюються до неосяжного космічного простору). У міфологічній свідомості тісний, обмежений простір асоціюється з дияволом, Пеклом, а безмежний світ – із перемогою космічного, божественного над хтонічним. Міф у бароковому творі функціонує не лише на мовному рівні, наприклад, у ремінісценціях, але стає проструктурою, яка відіграє значну роль у моделюванні власне авторського міфу.

У літературі бароко ідеалом є людина, якій близька й зрозуміла антична любов до всього живого і земного, проте її душу переповнює жага духовного перетворення й постійного руху. Безсумнівно, античні міфи користувалися особливою пошаною серед англійських письменників і в попередні епохи – добу середньовіччя і Відродження, зокрема у творчості В. Ленгленда (1332–1386), Дж. Чосера (1343(?)–1400), Е. Спенсера (1552–1599).

Так, в алегоричній поемі “The Vision of Piers Plowman” Вільяма Ленгленда («Видіння Петра Орача», бл. 1370–1390) художнім тлом став оніричний простір, в якому відкривається шлях людини до спасіння його душі. Відома дослідниця, представниця Дніпровської школи К. О. Вельчева наголосила на тому, що естетика англійської літератури середньовіччя є підґрунтям для розуміння літературних тенденцій подальших епох. У творчості В. Ленгленда, на думку науковця, уперше в англійській літературі в подібному жанрі закладено такі аспекти, як зміщення акценту художнього зображення із зовнішнього світу на внутрішній світ індивідуума, формування психологізму у втіленні авторського «я», актуалізація аксіології й топіки християнства, звернення до національної самоідентифікації. Шлях прочанина у «Видінні Петра Орача» до Раю є складним і тернистим, але однозначним і взірцевим, у Дж. Баньяна цей шлях є лінійним, проте висновком у творі Дж. Баньяна «Шлях прочанина» є те, що вхід до Раю і до Пекла знаходяться поруч один до одного, і людина завжди знаходиться в ситуації вибору. Якщо актуалізація євангельського сюжету у В. Ленгленда відбувається в оніричному просторі, як і у творі Дж. Баньяна «Шлях прочанина», то у творі «Життя і смерть Містера Бедмена» змальовано шлях людини до Пекла на тлі тогочасної англійської дійсності. Дж. Баньян спроектував євангельські події на тогочасну Англію, яка перебувала в стані Громадянської війни, а провідною думкою твору стало Apology (вибачення), саме такий заголовок дібрав автор для передмови: вибачення за неправильну організацію державного устрою в Англії того часу, за аморальну поведінку його сучасників.

Щодо алегоричної поеми Е. Спенсера “The Faerie Queene” («Королева фей», 1590) можна говорити про імітацію античних зразків, наслідування ідеалів античності, актуалізацію куртуазних цінностей. Літературознавець-англійст Дніпровського національного університету імені О. Гончара Л. Привалова дала детальну оцінку творчості Е. Спенсера крізь призму міфопоетики.

У “The Canterbury Tales” («Кентерберійських оповідях», кін. XIV ст.) Дж. Чосера тема паломництва є наскрізною; комунікативно-розважальна функція міфоеlementу в оповідях є визначальною, провідними є куртуазні міфи.

Отже, художня інтерпретація міфів знаходить вияв на різних рівнях художнього твору: жанрово-стильовому, мотивно-тематичному, образному, сюжетно-композиційному, поетикальному. Авторський неоміф створюється на основі структурного каркасу міфу та є варіацією інтерпретацій архетипно-міфологічних структур. Модифікації міфу в розрізі творчості письменника становлять індивідуальну семіосферу; аналіз трансформації, відродження, занепаду певного міфосюжету в контексті творчості письменника увиразнює домінуючу картину світу в певний період розвитку літератури й засвідчує специфіку індивідуального стилю митця.

У **підрозділі 1.3. «Методика міфопоетичного аналізу художнього твору»** уточнено методіку наукового вивчення «міфопоетики», що спирається на комплекс теоретичних методів і підходів, усталених у літературознавстві. Міфопоетика є проявом творчої рецепції міфу в художній літературі. Міфопоетичний аналіз художнього твору спрямований передовсім на виявлення естетики й поетики міфу в літературному тексті й контексті, семантико-функціональних особливостей міфу в межах певного жанру або у творчості митця загалом, мовно-стильових засобів і нарративних стратегій засвоєння міфологічного матеріалу, форм побутування міфу в художньому творі, впливу міфу на світобачення та індивідуальний стиль письменника, авторської міфотворчості тощо. У сучасний період доволі актуальним є дослідження міфопоетичних парадигм у національних літературах певних періодів, що уможливує розгляд міфу не локально, а більш глобально – на тлі літературного процесу, визначити роль міфу в динаміці жанрово-стильової системи національної літератури.

Рецепція міфу у віршах відбувається передовсім на ідейно-тематичному та мотивно-образному рівнях. Письменник може виводити характер ліричного героя, сюжетну ситуацію з міфології з метою протиставлення міфічного героя і вад сучасного світу або задля посилення значущості героя. У різний спосіб міфоеlement у ліричному творі може бути пов’язаний як з елементами форми, так і змісту, моделюючи загальну ідею твору, а почасти повністю змінюючи провідну думку твору. Способи імплементації міфу в художньому творі можуть варіюватися. Письменник уводить у вірш образ міфічного героя або мовця, щоб підкреслити, наприклад, важливість ідеї героїзму, або ж проілюструвати історичний процес. Наявність міфологічного змісту в тексті твору впливає на загальне враження від вірша.

Міфоеlement у тексті вірша пов’язаний із композицією. Розміщення міфічних компонентів у сюжетно-композиційній структурі вірша впливає на модальність

провідної ідеї твору, водночас може виконувати й жанротвірну функцію. Міфічний матеріал у ліричному творі, як правило, пов'язаний із іншими елементами, як-от: мовець, герой, дія, ситуація, художні образи, часопростір тощо. В аналізі ліричного твору варто виявити сліди міфу на змістовому й формальному рівнях. Залучення міфічного матеріалу, безумовно, впливає на провідну ідею твору. Тому необхідно простежити взаємодію між головною темою твору (історична, суспільна, інтимна та ін.) й міфом. А на образному рівні, якщо в художньому творі є міфічний мовець або герой, варто простежити зв'язки між міфом, героєм та ідеями. На ритміко-інтонаційному рівні художнього твору вивчення ритмічного малюнку твору дасть можливість визначити ставлення мовця до міфічного матеріалу як комічного чи серйозного.

Щодо міфоелементів у драматичних творах, то вони передовсім зумовлені ритуалом, при цьому міфологічне стає явищем художньої свідомості й детермінує події та вчинки персонажів. Міфологічні ознаки в драмі найбільш виразні у відтворенні ландшафту, характерах людей, предметно-речовому світі, поведінково-подієвих формах. Драматичний твір репродукує міфологічну семантику через своєрідні жанрові можливості драми – поєднання слова й дії, міфу та ритуалу. Міфопоетична модель драматичного сюжету може розгортатися в добре структурованому ландшафті, що цілковито відповідає місцю проведення архаїчних ритуальних обрядів: ліс, галявина, прадавнє дерево, водойма тощо. З такою ритуально-міфологічною схемою пов'язані уявлення людини про світ і довкілля.

Бароковий роман будується на основі універсальних міфологічних схем і сюжетів. Жанротвірні ознаки роману, зокрема відкритість, психологізм, множинність сюжетних ліній, вільне ставлення до зміни часопросторових координат на художньому тлі твору, ціннісне прирівнювання автора й героя, сприяють органічному залученню символів, архетипів, міфологічних персонажів. На проблемно-тематичному рівні прозового твору важливо дослідити звернення до онтологічних засад міфу у висвітленні взаємодії історії й людини, природи й людини, людини й соціуму, призначення людини у світі. Розглядаючи міфологічні елементи в епічному творі, літературознавці послуговуються терміном «міфологізація епосу», коли міфологічні елементи простежуються на екстралітературному й інтралітературному рівнях, тобто коли міфологічна інтенція закладена на ідейному рівні твору й нерозривно поєднана з формою чи змістом.

Вивчення творів різних літературних родів і жанрів у межах однієї епохи, виявлення у них подібності в міфопоетиці сприяє встановленню загальних закономірностей розвитку літературного процесу. Дослідження імплементації міфологічного матеріалу в літературному творі дає змогу зробити висновки про найбільш уживані й актуальні міфи для письменників, літературного напрямку або течії, стильової тенденції доби та простежити функції міфу як засобу моделювання світу і як символічного коду літературного тексту.

Другий розділ «Міфопоетична система англійської метафізичної поезії: контамінація біблійних і античних міфів» містить системний огляд наукових і науково-критичних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників раннього сучасного

періоду (the early modern period, 1500–1700) в історико-літературному процесі Англії.

У підрозділі 2.1. «Міфопоетична інтенційність корелятивів «людина – Бог», «життя – смерть» у творчості поетів-метафізиків Джона Донна й Джорджа Герберта» відзначено, що в результаті асиміляції міфів у літературу англійського бароко, що відбувалася через комбінацію літератури та релігійних уявлень, письменники досягали подвійної мети – інтелектуально розважати й повчати. Принцип відтворення драматичного на імагогічному рівні досягається письменниками через поєднання віддалених, на перший погляд, понять, що знайшло вияв у понятті метафізичний концепт як доміантній ознаці метафізичної поезії. Головним завданням письменника бароко було виявити гармонійне, цілісне, вічне, абсолютну істину в абсурдному й хаотичному довколишньому світі крізь призму міфу.

Міфопоетична прадиґма родючості в англійській метафізичній ліриці реалізується в бінарних опозиціях Хаос – Космос, втрачений Рай – повернений Рай, початок – кінець. Міфологічний образ птаха фенікса застосовано в різних площинах. У релігійній – як відродження душі й відновлення світового порядку (“HollySonnets” Дж. Донна, збірка “TheTemple” Дж. Герберта). У світській – як відновлення часів правління королеви Єлизавети (“TheFirstAnniversary. AnAnatomyoftheWorld” Дж. Донна).

У ліриці поетів-метафізиків довколишній світ змальовано масштабно й детально, у полі зору митців опиняється увесь Всесвіт – від атома, комахи до Господнього Трону (“The Church Militant” Дж. Герберта). Мегаміфологема «храм» у збірці Дж. Герберта “TheTemple” є початком подорожі людини на її шляху до Бога для відновлення священного союзу людини й Бога. На думку поетів-метафізиків, створення гармонійного мікросвіту стає передумовою для виходу людини за межі земного світу до макрокосму. Отже, метафізичні тексти поетів Дж. Донна й Дж. Герберта позначені новими духовно-культурними смислами. Поети-метафізики запропонували ґносеологічні підходи до усвідомлення Святого Письма, що визначило нові парадигми британської культурологічної свідомості. Репрезентантами міфопоетичної наративної стратегії творення в бароковій літературі є образи доглянутого саду, квітів, домашнього вогнища.

Підрозділ 2.2. «Кореляція біблійної міфології та літератури у творчості поетів-метафізиків» присвячено розгляду праць науковців, які зробили вагомий внесок у дослідження способів імплементації біблійної міфології в релігійній ліриці поетів-метафізиків (А. Горбунов, І. Заярна, Т. Рязанцева, J. Bennet, С. Burrow, Н. Wilcox та ін.), та опису міфопоетичних парадигм родючості, творення, героя, визволення в релігійній площині.

У метафізичній ліриці Е. Марвелла Едем уособлений в ідеальних взаєминах божественних істот першочасу й природи (німфа й олень), людина зображена митцем як «інший», чужинець, що перебуває у ворожих стосунках зі світом, природою, із собою. Людина, на думку Е. Марвелла, є часткою Хаосу, не здатною на гармонійні стосунки з природою (“The Nymph Complaining for the Death of her Fawn” Е. Марвелла). Межею між Хаосом і Космосом в англійській метафізичній поезії є

доглянутий сад, будинок, зокрема замковий мур, поріг, що стає межею між двома світами – Небесними воротами “Heavensgate” (“UponAppletonHouse, tomyLordFairfax” Е. Марвелла).

Водночас у творчості Е. Марвелла тема державотворення розкривається в есхатологічній площині, коли Хаос посідає чільне місце в художній картині твору, що корелюється із розкриттям політичної теми; у такий спосіб митець розкрив своє бачення часів протекторату Олівера Кромвелля. Е. Марвелл пов’язував відродження країни з відновленням королівського правління. У творчості поета-метафізика Е. Марвелла доміантним є образ Діани як богині мисливства й покровительки жінок, образ німфи як божества пограничного світу (земного й небесного водночас), яку, згідно з міфом, вдається побачити не кожному.

Міфопоетичну парадигму родючості реалізовано в образі матері-Фенікс, родоначальниці королівської династії Марії Генрієтти Французької (“UpontheDukeofYorke, hisBirth, aPanegyrik” Р. Крешо). Першопочатком акту творчості є слово (Р. Крешо “TheFlamingHeart” («Полум’яне серце»)). Біблійний образ вогняного меча як оборонного символу Божої віри уведено у творчість Р. Крешо (“TheFlamingHeart”) для увиразнення конфлікту добра й зла, вічного й тлінного, праведного й гріховного, Божого й диявольського.

Третій розділ «Творчість Джона Мільтона в контексті міфопоетичних тенденцій доби» присвячений аналізу поем «Втрачений рай», «Повернений рай» Дж. Мільтона, ліричних і драматичних творів у міфопоетичному аспекті. Багаторівнева структура поетичних текстів Дж. Мільтона породжує відкритість варіантів інтерпретацій, продукуючи різні смисли. Постійне звернення до Біблії як до онтологічної універсалії та її відтворення в образно-мотивній, стилістичній і жанровій системі художнього твору дає змогу стверджувати, що саме християнська традиція була потужним чинником формування міфопоетичної парадигми у творах митця. Міфопоетична парадигма Дж. Мільтона, заснована на біблійних образах, сюжетах, була збагачена античними міфологемами, поєднаними з біблійними. Античність у художній свідомості письменника увиразнила й актуалізувала християнський смисл, надавши йому ширшого, позаісторичного, всезагального звучання.

У підрозділі 3.1. **«Наративні стратегії втілення міфу про створення світу й людини в поемі «Втрачений рай» Дж. Мільтона»** відзначено, що у творчості Дж. Мільтона міф присутній не лише як повторювальний елемент (образ, мотив), але і як структура. Автор досягає багатства створеного образу завдяки міфології. У поемі “ParadiseLost” («Втрачений рай», 1667) доміантними є зовнішні аспекти предметів – колір, розмір, форма, звук. Дж. Мільтон бере за основу біблійний міф про гріхопадіння людини. Письменник залучає античні концепти божественності у свої твори і здійснює їх власну поетичну обробку. Дві космогонії, біблійна й антична, поєдналися в одну в поемах митця. У поемі «Втрачений рай» Сатурн, Юпітер з’являються серед мешканців Пекла, агтелів, Гефест стає будівничим Пандемоніуму, оселі демонів. Дж. Мільтон нерідко вводить кілька алюзій з античної міфології для підсилення біблійних образів. Якщо митці доби Ренесансу

відновлювали зміст античних міфів у своїх художніх творах, то Дж. Мільтон звертався до традиції алегоричної інтерпретації, що бере свій початок від середньовічної герменевтики на основі інтерпретаційних моделей грецької й римської міфології.

У міфопоетичній картині світу поеми «Втрачений рай» світова вісь проходить через Едем (the garden of God – сад Бога), а її центром є Дерево життя, що знаходиться неподалік від обителі Адама і Єви. Проте поруч із Деревом життя росте й Дерево пізнання, джерело смерті людини. У поемі «Втрачений рай» Дж. Мільтон описує світ до гріхопадіння людини. Автор не пише про сучасний йому реальний земний світ, який на той час був досліджений у працях К. Птолемея і М. Коперника. Митець зображує Всесвіт у контексті давніх міфологічних уявлень про світобудову. Первісний світ постає гармонійним, він є «колискою Божою», ним опікується Господь, у ньому створено ідеальні умови для життя людини. У фіналі книги II поеми «Втрачений рай» Всесвіт зображується з міцною оболонкою, по якій з легкістю може пересуватися Сатана, а Земна куля “hanging in a golden chain” («звисає з небес на золотому ланцюжку»).

У поемі Дж. Мільтона “Втрачений рай” знаходимо відлуння на геніальне відкриття Галілео Галілеєм телескопа, що дало змогу досліджувати небесні тіла, спостерігати за рухом планет. Дж. Мільтон порівнює погляд Рафаїла на Землю, його вміння чітко розрізняти зображення на Землі з Небес із можливостями, які може дати людині телескоп. Людина в поемі Дж. Мільтона зображується не всесильною, вона позбавлена деяких знань, які відкриті янголам і архангелам, проте образ сучасника письменник наділяє винахідливістю, розумом, безмежними можливостями в пізнанні світу. Загальна тенденція до реміфологізації в барокових творах англійських письменників XVII ст. стосується й біблійного канону. Процес відродження міфологічної свідомості в англійській культурі пов’язують із Ренесансом і раннім сучасним періодом (the early modern period). Багаторівневість поетичних текстів англійських поетів-метафізиків породжують множинні інтерпретації, продукують різні смисли. Місяць у біблійній міфології має негативну конотацію. Тому митець порівнює місяць із Сатаною та його щитом. На перший погляд, щит випромінює світло, проте якщо на нього дивитися крізь оптичне скло (“optic glass”), то стає зрозуміло, що це місяць, він же є “spotty globe” (заплямований глобус). Основна функція щита – захисна, тому він не може мати досконалу поверхню, бо пошкоджений від ударів. Нерівності й плями на щиті Сатани та на обличчі Сатани в поемі є символами втрати досконалості, падіння. Обличчя Сатани вкрите шрамами від навали блискавок і грому внаслідок війни з архангелами. “Great world” (величний світ) до гріхопадіння людини зображується Дж. Мільтоном як унікальний світ, спеціально створений для людини, а Земля є його центром. Світ для людини, на думку митця, замислювався Богом як досконалий простір, а отже, незмінний. Форма Землі має форму сфери, тобто досконалої геометричної фігури, яка не має ані початку, ані кінця. Середньовічні й античні письменники вважали, що Земля рухається по колу, і лише Й. Кеплер (1571–1630) у своїх працях послідовно довів, що Земля рухається по еліптичній орбіті. У цей же період овал замінив коло як домінуючу форму в мистецтві та архітектурі.

У поемі «Втрачений рай» Дж. Мільтона утверджується думка про те, що людина втратила зв'язок із Богом і мусить відшукати Бога в собі, щоб знайти дорогу до Раю. Сакральний центр Всесвіту відкривається для людини знову в ту мить, на думку митця, коли людина відновить гармонію з Богом у своєму серці. Тема стосунків Бога й людини у творчості Дж. Мільтона набуває драматичної напруги через зрощення протилежних мотивів «пошук Бога» – «втеча від Бога», «життя з Богом» – «боротьба з Богом», «дім» – «блукання у світі».

У підрозділі 3.2. «Провідні міфологеми в поемі «Повернений рай» Дж. Мільтона» зазначено, що поема Дж. Мільтона “Paradise Regained” («Повернений рай», 1671) є метафізичним, лірико-медитативним текстом, у якому висвітлені напружені внутрішні роздуми митця щодо прадавнього біблійного сюжету спокушання Христа Сатаною в пустелі. Міфопоетична парадигма в поемі Дж. Мільтона, заснована на біблійних образах, сюжетах, була збагачена античними міфологемами, поєднаними з біблійними. Античність у художній свідомості письменника увиразнила й актуалізувала християнський смисл, надавши йому ширшого, позаісторичного, всезагального звучання.

У поемі «Повернений рай» Дж. Мільтон зображує падіння Сатани, який наважився випробувати, спокушати Господа, але зазнав нищівної поразки, у міфологічному контексті – міф про Антея і Геракла (“TemptnottheLordthyGod”). Порівнюючи Сатану із давньогрецькими міфологічними героями, Дж. Мільтон зауважував, що порівнює мале з великим (“tocomparesmallthingswithgreatest”).

Біблійний міф про Ісуса Христа в пустелі й спокушання Його дияволом є домінантним у поемі «Повернений рай» Дж. Мільтона. Міфопоетична наративна стратегія героя в англійській бароковій літературі розкривається в образах Ісуса Христа. У поемі Дж. Мільтона «Повернений рай» у сценах зі спокушання Христа Дияволом у пустелі беруть участь наяди, лісові німфи, Гесперида, гарпії.

Змальовуючи міфопоетичний портрет Сатани в поемі «Повернений рай», Дж. Мільтон порівнює Його з Антеєм і стверджує, що подолати ворога можна виявивши фізичну міць і хитрість. Архіворог застосовував страшні випробовування до Ісуса Христа, проте Він вистояв і переміг. Відповідно до сюжету поеми «Повернений рай» на вершині храму відбувається вирішальне протистояння між Сатаною та Ісусом Христом, у двобої Сатана отримує на свою хитру загадку відповідь у формі цитати зі Святого Письма.

Отже, в образній системі поем Дж. Мільтона «Втрачений рай» і «Повернений рай» діють біблійні та античні персонажі, а також реальні історичні особи (наприклад, Галілео Галілей, який споглядає в мікроскоп за Сатаною, плямами на Сонці та ін.). Жанрові межі поеми розширюються за рахунок авторської інтерпретації міфологічного матеріалу крізь призму тогочасної науки (астрономії, географії, математики та ін.). У міфопоетичному образі Сатани Дж. Мільтон утверджує наукову концепцію світу, що потребує спостереження, дослідження й оновлення на підставі нового знання. У поемах «Втрачений рай» і «Повернений рай» знайшли втілення міфопоетичні уявлення про світобудову (Земля звисає з небес на золотому ланцюжку), про симетрію й гармонію (ознаки Бога), про асиметрію й хаос (Сатана, Гріх, Смерть). Дж. Мільтон переосмислив факти старої

й нової астрономії засобами міфопоетики, спираючись на гіпотези Аристотеля (про первісний мобіль) і Платона (про первісну музику планет). На підставі біблійних міфів Дж. Мільтон створює авторську неоміфологію, відповідно до якої бунт на небесах відбувається до моменту створення світу. Відповіддю Бога на руйнівну енергію Сатани є світотворення, а союз людей із Богом та розрив цього союзу постає як добровільний акт вільної свідомості.

Античні міфеми увиразнюють зміст біблійних образів і сюжетів, надають їм загальнокультурного звучання в поемах «Втрачений рай» і «Повернений рай». Образи Антея, Геракла, Юпітера, Лети, Медузи, гарпій, муз, сфінкса, птаха фенікса та ін. органічно вписані в контекст християнської історії в проєкції на історію Англії. Грандіозна боротьба добра і зла, Бога і Сатани розгортається в кількох часових вимірах – минулого (падіння Сатани), теперішнього (гріхопадіння людей) і позачасового (спасіння людства, відновлення союзу Бога і людини).

Важливу роль у поемах «Втрачений рай» і «Повернений рай» відіграють оніричні мотиви (сон-занепокоєння, сон-сум'яття – «Втрачений рай», сон-випробування, сон-пророцтво – «Повернений рай»), які акцентують роль несвідомого в духовній сфері людини. У міфопоетичній картині світу, створеній Дж. Мільтоном велике значення мають також мотиви загадки, утаємничення (загадки Ісуса Христа, Сатана як таємничий сфінкс тощо), що переводять міфологічні події в інтелектуальну площину, спонукаючи читачів до активної роботи думки та уяви.

У підрозділі 3.3. «Міфологеми в ліриці Дж. Мільтона» встановлено, що метафізична лірика Дж. Мільтона ґрунтується на концептах: час, Щастя, Любов, Музика, Природа, Література. Мотивно-тематичний комплекс метафізичної поезії у творчості Дж. Мільтона зберігає всі традиційні складники, але вирізняється новаціями в інтерпретації. У розкритті теми життя і смерті автор акцентує увагу на динамічному сегменті процесу буття, наголошує на химерності концепції часу, розглядає час як помежів'я між буттям і небуттям.

Дж. Мільтон писав вірші на політичну тематику. На тогочасну революцію в Англії Дж. Мільтон покладав чимало надій, порівнюючи її вплив на країну і націю із птахом-феніксом. Діяльність Дж. Мільтона в уряді позначилась на його художній спадщині. У метафізичній ліриці Дж. Мільтона міфопоетична парадигма родючості розкривається в образі країни-Фенікс, у якій утілені революційні ідеї та надія на відновлення колишньої могутності Англії “On the Lord General Fairfax at the Siege of Colchester” («Про генерала Ферфакса під час облоги Колчестера»). У міфопоетичній наративній стратегії родючості актуалізовано міфологічні мотиви втраченого і поверненого раю, золотого віку, які в контексті доби втілюють не лише естетичні уподобання митців, їхні релігійні переконання, а й політичну позицію митців – надію на відродження могутності країни, що пов'язана з подіями Громадянської війни в Англії, перемогою Олівера Кромвеля.

У ліричній спадщині Дж. Мільтона простежується поєднання профанної та сакральної сфер, античних і біблійних міфів, як і в поемах «Втрачений рай» і «Повернений рай». Так, образ В. Шекспіра в «шекспіріані» Дж. Мільтона відтворений у контексті біблійних (мотив Божественного співу, Божого дару) та античних (образи Фантазії, Аполлона, пам'ятника) констант. У політичних віршах

Дж. Мільтона актуалізовані античні образи (Кронос, Зевс, птах фенікс та ін.) та персонажі біблійних сюжетів про боротьбу обраного народу. Це дає можливість письменникові розкрити історичний шлях Англії та її національну самобутність у контексті світового культурного розвитку.

У підрозділі 3.4. «П'єса-маска «Комос» Дж. Мільтона в контексті національної міфології» розглянуто міфопоетичну стратегію родючості через міфологему води й міфологічний образ німфи Сабріни, покровительки річки Северн. В образі Сабріни розкрито тему сили землі й представлено обряд очищення від злих сил («Comus: a Masque» Дж. Мільтона). Композиційна структура п'єси-маски «Комос» Дж. Мільтона ґрунтується на реміфологізації. Дж. Мільтон використовує біблійні моделі відносин – Єва і Сатана, Адам і архангел Рафаїл. У творі простежується потужна драматизація, зумовлена інсталяцією елементів біблійної міфології в межах «трагедії ситуації». Автор зображує людину як сильну особистість, акцентуючи її вільний вибір на християнському шляху до Чистоти й Доброчесності. Міфопоетичні мотиви мандрів і випробовувань є провідними в розвитку подій п'єси-маски. Три мандрівники, які збилися з дороги в нічному лісі, є алегоричними образами християнської доброчесності. Вони проходять шлях крізь небуття до нового життя, від темряви до переможного ранку, не втративши віри ані в себе, ані в силу Доброчесності. У реінтерпретації міфологічних образів митець застосовує принцип парності для увиразнення сили Божественного над ницістю тваринного. У творі представлено одвічну боротьбу двох сил за Людину (міф про Кірку і міф про Орфея, пастух-Христос – пастух-Антихрист). П'єса-маска «Комос» відображає культурологічний менталітет, де зв'язок із рідною землею ще залишається міфологічним (образ німфи Сабріни). У творі Дж. Мільтона зберігаються пантеїстичні мотиви й інтенції, які переплітаються з біблійними мотивами.

Отже, біблійна традиція була особливо важливою для англійських письменників XVII ст., актуальною була й антична традиція задля створення багатих образів, шляхом уведення великої кількості порівнянь та алузій. У творах англійських поетів-метафізиків й у спадщині Дж. Мільтона біблійний текст актуалізується та розглядається з позицій сучасності. У поемі «Втрачений рай» переважають міфопоетичні нарративні стратегії творення й порятунку, ав поемі «Повернений рай» – міфопоетичні нарративні стратегії родючості й героя. Характерною особливістю міфопоетичного світобачення Дж. Мільтона було те, що він сприймав християнську й суспільно-національну історію як єдиний процес постійної динамічної зміни всього сущого. А оскільки міфологічні персонажі в розумінні письменника є частинами світового історичного процесу, вони в ньому також не є статичними, наділяються динамічними людськими характеристиками: Єва тілює уяву та пристрасть, що ведуть до гріха; Сатана зображується як борець проти Бога й «заплямована» сфера; Ісус Христос набуває рис ідеального громадянина та героїчної особистості тощо. Біблійні події відтворені митцем крізь призму емоційного особистісного переживання персонажами як власної історії в контексті Всесвіту. Поетизація ірраціонального, що є прикметною особливістю художньої літератури доби бароко, дає змогу

письменникові відтворити складність і напруженість духовного життя персонажів. На першому плані у Дж. Мільтона знаходиться стилістика, складна асоціативно-метафорична побудова образів, словесна гра, використання усталених символів, популярних у XVII ст. Образи з античної міфології є константними у творчості Дж. Мільтона. У міфопоетичній формі Дж. Мільтон утілює нове розуміння людини й історії в контексті питань особистісного вибору свободи та власної траєкторії життя.

Четвертий розділ «Міфологічні мотивно-тематичні комплекси в драматургії англійського бароко» розкриває міфологічні традиції, які є невід'ємним атрибутом творчості англійських драматургів Дж. Флетчера, Ф. Бомонта, Ф. Мессинджера, Дж. Шерлі, Дж. Форда, у творчості яких яскраво виявляються ознаки бароко.

У підрозділі 4.1. «Провідні міфопоетичні нарративні стратегії в п'єсі «Буря» В. Шекспіра» відзначено, що пізні п'єси В. Шекспіра літературознавці (К. Барроу, Дж. Беннет, Н. Пахсар'ян) кваліфікують як барокові твори – «The Winter's Tale» («Зимова казка», 1611), «Cymbeline» («Цимбелін», 1623), «The Tempest» («Буря», 1610–1611).

Міфологема далекої й небезпечної подорожі (що наявна в різних міфологічних системах) зумовила цілий комплекс тем і мотивів у пізній творчості В. Шекспіра. В одній із його пізніх п'єс «Буря» розробляються мотиви випробування, відторгнення, ініціації, повернення, морської мандрівки крізь бурю, зіткнення розумного й цивілізованого начала зі стихійним і містичним тощо у проекції на духовний світ особистості й тогочасний стан Англії. Довкола теми життєвого шляху сконцентровані міфопоетичні образи, які набувають барокової багатозначності. Наприклад, образ корабля у п'єсі «Буря» увібрав у себе семантику античних міфів (човен як спосіб переходу із земного світу у світ мертвих), кельтських міфів (корабель як необхідний атрибут героїчного життя) і актуальний сучасний зміст (корабель – символ Англії як острівної держави, мореплавства). На підставі традиційної міфології В. Шекспір удається й до авторської міфотворчості, втілюючи в образі корабля (човна) людину в її життєвих випробуваннях і в морі пристрастей. Образ моря також набуває міфопоетичного змісту як символ хаосу, Страшного суду, покарання за гріхи тощо. Міфопоетичний світ п'єси «Буря» визначають опозиції «своє – чуже», «життя – смерть» та ін. У контексті валлійської міфології творчо вирішено образ духа Аріеля, який служить Просперо, і самого Просперо, у якому втілено архетип батька, поєднуючи в собі мотиви творення, мудрості, чарівності, господарювання, любові та ін. Оніричні образи й мотиви увиразнюють у п'єсі «Буря» тему швидкоплинності життя, поєднання в людині темного і світлого начал, свідомого й підсвідомого, втручання містичних сил у земне життя. Характерною особливістю індивідуального стилю В. Шекспіра пізнього періоду творчості є прийоми зіставлення неміфологічних об'єктів із міфологемами (наприклад, Карфагена із сучасним Тунісом, доньки неаполітанського короля із Дідоною та ін.), створення міфопоетичних пар або рядів образів (Міранда – Фердинанд, Просперо – Аріель – Міранда – Фердинанд, Просперо – Калібан – Аріель та ін.), авторське переосмислення традиційних міфів, надання їм нового звучання (наприклад, королівський корабель – символ монархічної держави та ін.).

У розгляданій п'єсі знаходить вияв індивідуальна авторська інтерпретація міфопоетичних нарративних стратегій творення, родючості, героя, порятунку. Міфологема героя в п'єсі "Буря" експлікує різні типи героя, антигероя, псевдогероя. Традиційний міфологічний сюжет про двобій, конфлікт між братами розгортається в позачасовості (dreamtime). Репрезентантами міфопоетичної парадигми родючості в п'єсі є море, корабель, загибель і відродження, означена міфопоетична парадигма регулюється за участі людини-творця, наділеної магічними силами, яка приборкала злі і добрі духи.

У підрозділі 4.2. «Міфологічні чинники барокової драматургії Джона Форда» систематизовано способи імплементації міфу в барокові драматичні твори й визначено його функції в трагедії Дж. Форда "The Broken Heart" («Розбите серце», 1633). Митець обрав центром художньої картини світу одвічний складник міфу – ритуал, що розкриває взаємини людей і богів. Ритуал жертвоприношення стає провідним стрижнем у розбудові сюжетної лінії, розвитку характерів головних героїв. Трагедія за своєю природою пов'язана зі смутком і ритуалом смерті. Античні міфи в художньому світі митця виявляються в алюзіях, окремих мотивах, деталях, допомагаючи відтворити духовний світ персонажа та його інтуїтивні прозріння. У трагедії Дж. Форда «Розбите серце» ритуал стає засобом репрезентації міфологічного змісту творчості – жертвоприношення. Міфологема жертвоприношення реалізується у формі самопожертви головної героїні Пентеї, яка свідомо відмовилась від радощів життя на користь суворого дотримання правил пуританської моралі. Митець екстраполює назовні архетипну домінанту – мотив жертви.

У драматичних творах Дж. Форда актуалізовано барокові мотивно-тематичні комплекси розбитого серця, нещасливої долі, тілесного й духовного, марноти людського життя та ін. Психологічна трагедія «Розбите серце» увібрала в себе низку античних міфологем, пов'язаних із образом Спарти (Спарта є основним місцем дії в п'єсі) й життя спартанців. Автор звертається до традиційних міфологічних моделей (античних і біблійних) і водночас творчо модифікує їх із метою втілення мотивів боріння могутніх пристрастей, суперництва, забороненого кохання та ін. Міфопоетичною домінантою п'єси «Розбите серце» є образ оракула, який віщує долю Спарти в контексті змістових опозицій: «добро – зло», «прощення – помста», «життя – смерть», «любов – ненависть». На імагогічному рівні деякі міфи зазнають авторських трансформацій. Наприклад, міфи про світло та відповідні образи (зірки, сонячне світло, проміння) спроектовані на людське життя (звідси метафора згаслого життя). Міфи й легенди рідного краю (пов'язані з копальнями олова) дали поштовх Дж. Форду до створення авторського неоміфу про вогняного дракона. Міфопоетичні образи горлиці, дракона стають у контексті п'єси емблематичними, утілюючи різні аспекти метафори розбитого серця. Важливу роль у структурі п'єси «Розбите серце» відіграють елементи ритуалу (жертвоприношення, самопожертви), які в міфопоетичному світі Дж. Форда надають сюжетній історії онтологічного змісту.

У підрозділі 4.3. «Ритуально-обрядові елементи у творчості Джона Флетчера та Френсіса Бомонта» розглянуто жанрову відкритість барокової

драми на прикладі творчості Дж. Флетчера і Ф. Бомонта, зокрема п'єси «TheMaid'sTragedy» («Трагедія дівчини», 1610).

Кінець XVI ст. – початок XVII ст. в Англії позначені іменем В. Шекспіра, у творчості якого яскраво втілено здобутки Високого Відродження і водночас репрезентовано перші прояви барокового мистецтва. Молодші колеги В. Шекспіра – драматурги Френсіс Бомонт (FrancisBeaumont, 1584–1616) і Джон Флетчер (JohnFletcher, 1579–1625) були популярними письменниками в Англії, проте менш відомими у світовій драматургії, аніж їхній визначний сучасник В. Шекспір. У п'єсах Ф. Бомонта і Дж. Флетчера репрезентовано версію раннього англійського бароко. Драматурги писали переважно для «приватних» театрів Лондона (їх відвідувала вишукана публіка, вхід був дозволений лише для окремих вельмож, наукової еліти, студентів Корпорації адвокатів (the Inns of Court) та ін.). За часи правління королеви Єлизавети та короля Якова I (саме на його правління припадає розквіт творчої діяльності Дж. Флетчера та Ф. Бомонта) англійський театр переживав свої найкращі часи. У сучасному літературознавстві усталеною є думка про те, що це був найсприятливіший період для розвитку англійської драми.

Особливістю сюжетно-композиційної організації п'єс Дж. Флетчера, Ф. Бомонта є циклічна повторюваність подій (властива міфам): герої постійно нашкотовуються на нездоланні перепони. Твори Дж. Флетчера та Ф. Бомонта вирізняються географічною масштабністю художнього простору (події відбуваються то в Англії, то в Греції (Родос), то Іспанії (Кордова) тощо), а також глибинністю міфологічного пласту, до якого звертаються митці. П'єса «Трагедія дівчини» Дж. Флетчера і Ф. Бомонта – трагедія помсти («thetragedyofrevenge» – Т. В. Крайк). Помстарозгортається в межах концепту весілля й ритуалу втрати дівчиною цноти, обряду засвідчення цнотинареченої всезагальною оосуду дівчини а бо хлопця, як втратили цноту до заміжжя. Міфологічна модель помсти, обрана драматургами, запозичена із міфу про коваля Вулкана, чоловіка Венери, який дізнався про зраду дружини із богом війни Марсом, підстеріг їх під час зустрічі й заплутав усіх, виставивши на глум перед усіма богами. Проте ритуали для здійснення помсти відрізняються: Евадна і Аспасія йдуть кожна своїм шляхом, але на них очікує однаково фатальний кінець. Специфіка мотиву помсти яскраво розкривається в міфопоетичному контексті твору. Весілля і весільний церемоніал мають у творі організувальне й регулятивне значення. Ритуал шлюбної ночі Амінтора та Евадни є одним із ключових епізодів у розвитку сюжетної лінії.

З точки зору міфопоетики свято (весілля) висвітлює ставлення до сакральних цінностей у суспільстві. У контексті розглядової п'єси сакральним суб'єктом є король як наставник Бога в монархічних державах, який своїми вчинками нівелює своє сакральне призначення. Водночас виникає сакральний інцидент – потреба відновити честь і віддати належне героєві за вірність королю. Атмосфера свята затьмарюється негативними ситуаціями: помстою (Евадна вбиває короля за вмовлянням брата Мелантія, щоб відстояти чесне ім'я та героїчні діяння свого нинішнього чоловіка), самогубством Евадни (через усвідомлення ницості свого становища), загибеллю Аспасії від рук Амінтора (на дуелі між переодягнутою в

чоловіка, знехтуваною коханим Аспасією та її колишнім нареченим Амінтором). У давніх міфах ритуал убивства високої особи був одним із способів забезпечення стану світової рівноваги й визначався тією позицією, яку посідав правитель у суспільстві. Аспасія та її стосунки з Амінтором порівнюються драматургами з міфологічними героями Аріадною і Тесеєм. Аспасія, як і Аріадна, плете свою долю і, зраджена Амінтором, снує нитками на шитві майбутнє свого зрадженого кохання. Вона переінакшує міф про Тесея й Аріадну, наказуючи служницям вишити корабель Тесея, який навіки застрягне в піщаній бурі. Тоді як Тесеї, покинувши Аріадну (доньку Міноса, царя Крита), яка допомогла Тесеєві подолати чудовисько Мінотавра, безкарно мандрує морем. Павутина, плетиво, павуки-ткачі пов'язані з подіями, що відбуваються навколо короля й королівського двору. У промові Мелантія звучить думка про те, що лише павуки бояться нинішнього короля, а решта цуратиметься його за умови оприлюднення його нищих учинків.

Основними сюжетотворчими ритуально-обрядовими елементами трагедії стали весілля й царевбивство. Окрім того, на поетичному рівні звернення драматургів до ритуально-обрядових елементів міфу простежується в порівняннях, метафоричних зверненнях задля увиразнення значущості сказаного й привернення уваги глядачів до одвічних проблем людства, перед якими безсилим почасті виявлялися й самі боги.

Уведення в межі трагедії ритуально-обрядових елементів, маски як драматичного дійства, дало змогу авторам здійснити оновлення драми шляхом введення в її змістову палітру святково-ігрові форми. П'єса «Трагедія дівчини» побудована на міфопоетичній основі, що акцентує мотивно-тематичні комплекси циклічності життя, помсти, весілля як свята життя, життєвих і містичних перепон, які розгортаються в руслі парних концептів «день – ніч», «життя – смерть», «кохання – ненависть». В образі головної героїні Цинтії приховані алюзії та ремінісценції на античні міфи (про богиню Діану, богиню Місяця). Образ бурі вп'єсі огорнений серпанком міфів, пов'язаних із античним Бореєм. Стосунки персонажів (Аспасія та Амінтор) містять творче переосмислення античної моделі (Аріадна і Тесеї).

Отже, на підставі контамінації біблійних, античних і національних міфів у драматургії англійського бароко сформувалися мотивно-тематичні комплекси, детерміновані заглибленням авторів у питання людського буття й складний духовний світ людини.

П'ятий розділ «Специфіка імплементації міфу в англійському бароковому романі» присвячений дослідженню жанрових різновидів барокових романів в англійській літературі XVII ст. крізь призму міфопоетики.

Поетикальні, жанрові й стильові особливості англійського роману XVII ст. стали предметом досліджень О. Кузнецової, А. Zurcher, G. Parry, С. Ватченко, Н. Пахсар'ян та ін., проте міфопоетичний аналіз англійської романної літератури бароко не здійснювався системно в сучасному літературному процесі. Англійський бароковий роман XVII ст. продовжує традиції середньовічного роману з його культом лицарства, проте означений жанр зазнає певних трансформацій.

Англійські барокові романи поділяються на «високі» та «низові» (за Р. Самарінім). У «високих романах» герої – переважно представники з королівської династії, придворні, полководці. «Високі романи» за своєю тематикою та сюжетом пов'язані з античними романами, а також епопеями Гомера, Вергілія. «Низові романи», або комічні, бурлескні, зумовлені особливостями тематики, сюжету, системи образів, мови творів.

У підрозділі 5.1 «Романи «високого» бароко: особливості залучення міфоматеріалу» основну увагу зосереджено на міфопоетичному аналізі провідних жанрів англійського «високого» роману: галантно-героїчного та політико-героїчного роману. У символіко-алегоричній формі письменник Дж. Макензі в романі “Aretina; or the Serious Romance Written Originally in English” («Аретина, або серйозний romance, написаний в оригіналі англійською», 1660) висвітлив історико-політичну ситуацію в країні, розкрив провідні ідеї твору через гру (споглядання, загадки, натяки), утвердив героїчні постаті лицарів шляхом залучення міфологічного елемента. Провідними міфопоетичними наративними стратегіями в романі Р. Бойла “Parthenissa” («Партенісса», 1655–1669), “English Adventures by a Person of Honor” («Англійські пригоди людини честі», 1676) виявилися стратегії героя й порятунку. Конфлікт громадського й особистого знайшов втілення в політико-героїчному романі П. Герберта “Princess Cloria” («Принцеса Клорія», 1653–1654).

Популярним жанром англійського «високого» роману доби бароко є галантно-героїчний роман, який сформувався під впливом салонної культури Франції. Міфопоетичні парадигми героя, звільнення в романі «Аретина» Дж. Макензі відображають у символіко-алегоричній формі втрату Шотландією незалежності та боротьбу за повернення суверенітету. Відповідно античні та біблійні міфи в романі органічно поєднуються із національним шотландським фольклором і міфологією. Образи шляхетного лицаря (Філаріт) як героїчної особистості та його коханої (Аретина) зображені як утілення античних, християнських і національних ідеалів.

Провідною міфологемою роману «Аретина» Дж. Макензі є священний нарцисизм, який полягає в абсолютній правоті короля як помазаника Бога на землі. Романи Дж. Макензі відзначаються дидактичним характером, у них стверджується перевага доброчесності над пристрасстю, розуму – над емоціями. Головний герой роману Монантроп, володар Єгипту, зображується автором устані глибокої меланхолії. Він перебував у цьому стані, щоб навчитися керувати своїми бажаннями та емоціями, щоб правити державою справедливо і з холодним розумом. Основним концептом галантно-героїчного роману є героїзм, що зображується як природний вияв чоловічого розуму. Героїзм, на думку Дж. Макензі, – це провідна риса характеру розсудливого короля, солдата, патріарха роду.

У романі простежується виразна моралізаторська сентенція: основою життя є доброчесність (virtue), проте людина стає доброчесною лише тоді, коли має відповідне підґрунтя, тобто не має вад. Тому ідеальне життя – доброчинне. Герой роману, мудрий ізраїльтянин, продемонстрував Монантропу черепи Олександра Македонського і Платона. Образ черепа – це символ марноти людського життя. Земне життя у світлі бароко зображується марним (the vanity), а людина не зростає духовно, якщо тільки борсається в повсякденності (a crawling man). Бароко – це

стиль, який культивує парадокс, тому разом із іронічним ставленням до античних богів демонструється й шанобливе звернення до них. Дж. Макензі залучив до оповіді прямі звернення до античних (римських) богів, використав імена богів задля порівняння чи пояснення значущості певного явища.

У галантно-героїчному романі «високого» бароко знайшла відгомін актуальна на той час проблема рабства, яку порушила у своєму творі “Oroonoko, or the History of the Royal Slave” («Оруноко, або історія королівського раба», 1688) письменниця Афра Бен. Її спадщина засвідчує розширення ролі жінок у культурному житті Англії доби бароко. Спираючись на реальну життєву історію Оруноко та знання фактів работоргівлі, Афра Бен стала на захист прав і свобод людини. Уперше в англійський роман уведено не-європейського романного героя – африканського принца Оруноко (порівнюється із античним Марсом), який має врятувати свою кохану Імоінду (порівнюється із Венерою). Мисткиня створила образ щасливого людства – індіанців, використовуючи біблійні алюзії й ремінісценції з Едемом. Міфологема «золотий вік» поєднується у творі з античними пасторальними мотивами, спрямованими на зображення не-європейського простору, який водночас мав символічне значення для розуміння загального стану англійського суспільства. У романі А. Бен яскраво простежуються антиколоніальні настрої, що накладаються на античний міф про золотий вік. Тема відродження після смерті розкрита в натуралістичний спосіб у романі А. Бен.

Р. Бойл написав роман “Parthenissa, a Romance: in 4 Parts” («Партенісса», 1655–1659) під впливом французької салонної культури й французьких романів, проте твір мав власну національну специфіку, зумовлену поширенням кальвінізму. Центром художнього простору роману є храм античної богині любові. Арабський принц Амбіскул, головний герой роману «Партенісса», перебуває у стані меланхолії у зв'язку зі смертю його коханої. Біблійна наративна стратегія порятунку стає домінантною. І це не випадково, адже письменник сповідував кальвінізм. Основою кальвінізму є вчення про те, що, за Божим задумом, одні люди народжуються, щоб бути врятованими, і їм буде подаровано вічне життя, а інші народжуються, щоб загинути й жити в одвічних стражданнях. Завдання ж людини в земному світі полягає в тому, щоб переконати Всевишнього своїми земними справами в тому, що вона народжена для того, щоб бути врятованою. Відтак центральними міфологічними парадигмами англійських галантно-героїчних романів стають парадигми героя й визволення.

Головний парадокс у романі “English Adventures by a Person of Honor” («Англійські пригоди людини честі») Р. Бойла полягав у умінні розрізнити «красу тіла» і «красу розуму». Античний ідеал неприступної жінки, ідеальної зовні і надзвичайно сильною духом, був втілений в образі богині мисливства Діані. До цього образу митець звернувся задля розвінчання усталеної у французьких салонах думки про те, що лише чоловіки здатні вести серйозні розмови про війну й державні справи, а жінки народжені лише для того, щоб розрадити чоловіка в скрутний час і забезпечити сімейний затишок.

Провідна міфопоетична наративна стратегія роману «Принцеса Клорія» Персі Герберта – міф про героя. Верховенство влади є основною темою політико-героїчних романів. Героїзм у романі «Принцеса Клорія» межує з нарцисизмом. Жанр *theroyalromance* обумовлює вибір автором головних героїв: Карла I, його старшого сина і Клорії, прототипом якої є Марія, перша донька Карла I й Марії Генрієти. У політико-героїчному романі П. Герберта «Принцеса Клорія» знайшли відбиток події Громадянської війни в Англії. Любовна тематика поєднана із політичними й моральними конфліктами, у яких тісно переплетене громадянське й особисте. Міфопоетична наративна стратегія героя визначає сюжетні колізії роману, які спрямовані на утвердження образу активної людини – володарки своєї долі й долі своєї країни.

Англійський роман «високого» бароко відзначається тяжінням до романної форми *romance*, у якій вигадка введена в межі реальної історії. Міф у жанрових формах «високого» бароко органічно пов'язаний із дійсністю й виконує пізнавальну функцію – як спосіб осягнення політико-історичних конфліктів тогочасного життя. Окрім того, міф у романах «високого» бароко спрямований на створення образів романних героїв та героїнь, які здебільшого ідеалізуються й оспівуються в контексті втілення християнських, античних і національних ідеалів.

У підрозділі 5.2 «Романи «низового» бароко в аспекті міфопоетичних традицій» доведено, що англійські романи «низового» бароко розвивалися в руслі комічної та дидактичної традицій, які нерідко перетиналися між собою.

Англійські романи «низового» бароко представлені крутійськими й бурлескними романами: Дж. Фідж “The English Gusman, or the History of that Unparalleled Thief James Hind” («Англійський гусман, або історія неперевершеного злодія на ім'я Джеймс Хінд», 1652), Дж. Філіпс “Don Juan Lamberto: or a Comical History of Late Time” (Дон Хуан Ламберто, чи комічна історія недавніх часів», 1661). Англійські романи «низового» бароко писалися на вимогу дня, у них, на противагу *romance*, висвітлювалися релевантні часу історико-політичні події за допомогою пародійного «перевертання» міфологічного матеріалу. У дидактико-алегоричних романах «низового» бароко знайшли відгомін актуальні проблеми рабства (А. Бен “Oroonoko, or the History of Royal Slave” («Оруноко, або історія королівського раба», 1688), духовного випробовування простої людини (Дж. Баньян “The Life and Death of Mr. Badman” («Життя й смерть містера Бедмена», 1680), “The Pilgrim's Progress” («Шлях прочанина», 1678).

Поширений у Європі жанр крутійського роману набув в Англії національної модифікації у формі романної біографії реального героя («Англійський гусман, або історія неперевершеного злодія на ім'я Джеймс Хінд» Дж. Фіджа), пов'язаного із політичними подіями часів О. Кромвелля. Події тогочасної дійсності комічно висвітлюються в розгляданому романі з допомогою пародійного «перевертання» міфологічних образів, мотивів, сюжетів. У роман увійшла тема гострої критики суспільства й духовенства. Міфопоетичну наративну стратегію героя визначає гомодієгетична оповідь, насичена особистими оцінками та емоціями.

Дидактико-алегоричний роман «низового» бароко, представлений у творчості Дж. Баньяна («Шлях прочанина»), утілює думку про необхідність особистого шляху

людини до Бога. Архетип дороги розгортається в оніричному просторі, що розкриває духовне життя праведника. Провідним мотивом роману є паломництво заради істини, пошуку Царства Божого. Міфопоетична нарративна стратегія героя набуває в дидактико-алегоричному романі яскравого християнського забарвлення, потвердженого біблійними образами (Синай, Сіон, сад, хрест та ін.). Сюжет випробування (зіткнення героя зі злом) трансформується у внутрішнє випробування героя (духовна боротьба між світлом і темрявою в душі). Динамізм оповіді в дидактико-алегоричному романі зумовлений колізіями внутрішнього життя романного героя в його прагненні до Небесного Міста.

У романах Дж. Баньян утілює міфопоетичну нарративну стратегію героя. Героєм або антигероєм, на думку митця, міг бути кожен громадянин Англії. Англійські пуритани, до яких належав за своїми релігійними переконаннями Дж. Баньян, були послідовниками відомого релігійного діяча Жана Кальвіна. На противагу поміркованому Лютеру, якому ближче була всемілостива постать Ісуса Христа, Жан Кальвін орієнтувався на Бога як на грізного суддю, нетерпимого до гріховної сутності людини. Проте пуритани були переконані, що людині дарований шанс на спасіння, тому людина повинна вести постійну боротьбу із собою й навколишнім світом з метою викорінення гріха. Серед англійських пуритан була поширена ідея богообраності, тому існувала думка про те, що до народження людини лише Богові відомо, чи спасеться її душа, чи ні. Завдання для кожної людини полягало в пошуку своєї сутності. Бути пуританином означало бути людиною з чистою совістю, чистим серцем. Морально бездоганна людина для пуританина – людина, яка постійно читає Біблію, щоб розрізнити добро й зло. У цій нелегкій справі людині, на думку пуритан, може допомогти проповідник, який тлумачить Біблію. Письменник Дж. Баньян у художній формі втілює ці пуританські ідеї у своїх романах, які стали своєрідним унаочненням шляху людини до добра або зла.

У художній картині роману «Шлях прочанина» Дж. Баньяна шлях до Бога є складним, але його здолали вже багато людей, які отримали вічну славу. Обов'язково біля того, хто торує складний шлях, десь поруч є ще людина, яка так само йде нелегким шляхом. Міфопоетична нарративна стратегія героя є наскрізною в романі, довкола головного героя концентрується рівновелика кількість алегоричних негативних і позитивних персонажів, янголів і демонів, які випробовували на міць віру або надавали сили в боротьбі зі злом. У міфопоетичному просторі роману шляхи виходу із пекельних долин, небезпечних гірських кряжів є вузькими та звивистими. Широкою й рівною дорога прочанина стає лише в сакральному просторі, біля підніжжя гори, на якій височіє Небесне Місто. Рівна дорога стелиться долом через фруктовий сад до міста. Образ Гетсиманського саду, який був насаджений Ісусом Христом і від Його сльози зацвів, неодноразово оприявлюється на сторінках роману в описах квітучих садів, де паломники мають змогу відпочити й відновити сили. Дж. Баньян звертається до християнської символіки саду для актуалізації біблійних сюжетів про створення раю, гріхопадіння людей, вигнання з раю й тугу людей за втраченим Едемом. У Гетсиманському саду Ісус Христос

відкрив таємницю Своїм учням про причину Свого пришествя на Землю, пояснив, що Він прийшов, щоб повернути людині дорогу до раю й на власному прикладі показати людям цей хресний шлях.

У бароковому романі «Шлях прочанина» Дж. Баньяна оповідь є динамічною, основна думка розгортається стрімко в діалогічному мовленні. Письменник переосмислює діяння Ісуса Христа в образі Християна, який став на праведний шлях у зрілому віці і проклав земний шлях до Небесного Міста, покладаючись у всьому на волю Бога-Отця. В образі Християна втілено ідею праведності, служіння волі Всевишнього, спокутування гріхів і пізнання Божої благодаті.

Після успіху першої книги Дж. Баньян продовжив писати, проте вже не алегоричний, а реалістичний роман "The Life and Death of Mr. Badman" («Життя й смерть Містера Бедмена», 1680). У романі описується життя зловісного і невинного грішника, торговця містера Бедмена. В образі означеного героя художньо втілюється нищівний процес руйнації особистості, її моральне падіння через постійне бажання наживи. Автор роману детально розглядає тему грошей та шлюбу. Дж. Баньян у творі змалював життя представників середнього класу Англії, який сформували пуритани.

Отже, у художній літературі англійського бароко сформувалися різні романні форми «високого» і «низового» бароко, що було зумовлено особливостями суспільно-політичної дійсності, а також розширенням меж роману шляхом залучення життєвого й культурного матеріалу, який автори висвітлювали крізь призму міфопоетики. Англійський роман доби бароко засвідчує активне використання митцями традиційних та авторських міфів, суголосність міфологічних структур внутрішнім колізіям персонажів, «діалог культур», настанову на пізнання довколишнього світу в його динаміці й складності, тісний зв'язок міфології та історії, політики, релігії, філософії. Міф ванглійському бароковому романі виконує не ілюстративну (фонову), а провідну роль в утворенні романної структури, розімкненої й відкритої у своїх семантико-функціональних характеристиках. Англійський роман доби бароко в його «високих» і «низових» формах був тісно пов'язаний із проблемами реального життя того часу, які набули філософського узагальнення завдяки широкому використанню засобів міфопоетики.

У **висновках** узагальнено основні результати виконаної роботи, а також визначено подальші перспективи досліджень з теми дисертації.

- У сучасному англійському літературознавстві особливої популярності набуває дослідження способів імплементації міфоелементів у структуру художнього твору. Одним із новітніх продуктивних підходів до творчої рецепції міфу в художній літературі є аналіз міфопоетичних нарративних стратегій. За тематикою міфопоетичні парадигми літературного твору, творчості письменника чи літературної доби поділяються відповідно до домінантної міфопоетичної нарративної стратегії на такі типи: міфопоетична парадигма творення (в її основу покладено космогонічні, астральні, етіологічні, антропонімічні міфи), міфопоетична парадигма визволення та міфопоетична парадигма героя (до імплементації міфоматеріалу в тканині художнього твору залучаються героїчні міфи), міфопоетична парадигма родючості (в її основу покладено календарні міфи) (за Л. Коуп).

- Поняття «міфопоетична парадигма» охоплює систему світоглядних уявлень автора щодо закономірностей розвитку життя, взаємин людини із соціумом і природою, що знаходять утілення на текстовому рівні. Міфопоетична парадигма виявляється на художньому рівні у вигляді міфопоетичної системи в її взаємозв'язках з іншими підсистемами й у динаміці змін і трансформацій, що досягається письменником у різний спосіб оприявлення міфоматеріалу—міфологізація, реміфологізація, деміфологізація, створення неоміфу. Оприявлення магістральних міфопоетичних нарративних стратегій (міф про родючість, міф про героя, міф про порятунок, міф про творення) у художньому творі передбачає дослідження міфоелементів на різних художніх рівнях твору з урахуванням системи інтертекстуальних, метатекстуальних, гіпертекстуальних і архітекстуальних зв'язків.

Для визначення своєрідності міфопоетичної парадигми художнього твору, творчості письменника, художнього стилю чи літературного напрямку доби варто дослідити способи імплементації міфоматеріалу на текстовому й позатекстовому рівнях. Функції міфу й способи залучення письменником міфоматеріалу до художнього тексту корелюють між собою: культурологічна функція міфу й оприявлення міфоматеріалу в художньому творі уможлиблює виникнення в тексті символів, які надають твору загально-філософського звучання; гносеологічна функція міфу й залучення до художнього твору міфосюжетів й міфообразів вияскравлюють одвічне намагання людства висловити розуміння світу; соціально-регулювальна функція міфу й звернення до міфоелементів у художньому творі дає змогу розкрити ставлення автора до довколишнього світу, по-новому трактувати взаємини людини й світу, людини й соціуму, увиразнюючи традиційне, усталене й нове; імагінативна функція міфу й створення автором індивідуальної інтерпретації міфологічної картини світу, звернення митця до універсальної архетипної матриці засвідчує повсякчасну орієнтацію людства на диво, одвічний пошук прихованого сенсу буття, пізнання Абсолюту.

- Митці бароко підтримували нову космологію, представлену в наукових працях Дж. Бруно (про безмежність світу), М. Коперніка (про геліоцентричну побудову Сонячної системи), Г. Галілея (про безмежність і рух космічного простору). Упорядкована складна структура фізичної реальності, доведена в наукових працях, переконувала митців бароко у величності Божих творінь, а сонце як джерело життєдайної сили стало провідною емблемою бароко. Засобами міфопоетики митці переосмислювали факти старої й нової астрономії з метою художнього відтворення цілісної картини світу. Стара наука була частиною світогляду людини, вона сповідувалася як незаперечна істина, а ці знання поширювалися разом із релігією. Натомість сучасна письменникам доби бароко наука й бачення космології ще не стали невід'ємною частиною людського життя, на противагу старим уявленням, нова наука стверджувала, що світ є асиметричним, а отже, недосконалим, що не узгоджувалося із взірцевими (біблійними) стосунками Бога й людини на початку Старого Заповіту.

- За походженням міфу міфопоетичні парадигми ранжуються на архаїчні, античні, християнські, національно-історичні. Відповідно до характеристики ядра

міфопоетичної парадигми в англійській бароковій літературі вони поділяються на гомогенну (звернення лише до одного з видів міфу за походженням, переважно біблійним, наприклад, у релігійних віршах Дж. Донна, Дж. Герберта, романах Дж. Баньяна основну увагу сконцентровано на темі сутності життя людини, на дуальності людської природи, на напружених переживаннях людини щодо її стосунків із Богом) і гетерогенну (звернення митця до різних міфів за походженням – біблійних й античних, які мають засадниче значення у світській ліриці англійських поетів-метафізиків; використовуються для посилення динаміки розвитку тем кохання, мандрів у творчості письменників-романістів А. Бен, Дж. Фіджа та драматургів Ф. Бомонта, Дж. Флетчера). Національна міфологія яскраво представлена в п'єсі-масці “Comus: aMasque” Дж. Мільтона, у ній багатий національний міфологічний колорит уведений задля утвердження ідеї перемоги добра над злом, вирішення конфлікту «свій – чужий». Тут смислове навантаження національної міфології наближується за об'єктивним відповідником духовних явищ добіблійної контамінації; прагнення письменника візуалізувати напружений перебіг подій внутрішнього життя героїв і розмаїття довколишніх подій реалізується в прийомі проникнення «національного» міфологічного пласту в художній (Біблія і національний міф стають метатекстом). Середньовічна «національна» міфологічна концепція розлого представлена у творі Гальфрида Монмутського “Historia Regum Britanniae” («Історії Британії», бл. 1135). Згідно з означеною теорією, Велика Британія була заснована правнуком Енея Брутом, до якого через легендарних королів Ліра, Цимбеліна й Артура сягала генеологія Тюдорів і Стюартів. Ця міфологема утверджувала думку про те, що Англія – спадкоємниця великої римської культури, й утілена в численних придворних п'єсах-масках XVII ст.

Митці бароко глибоко вивчали тексти з античності, скрупульозно вчитувались у Святе Письмо. Міфопоетичні парадигми, зреалізовані у творчості митців бароко, вияскравлюють міметичну своєрідність пізнавального єства людини.

Інтерес до античної міфології у XVII ст. пояснюється ще й тим, що з'являються перші переклади англійською мовою творів Гомера – «Іліади» (1611) і «Оддісея» (1614–1615) в перекладі Дж. Чапмана (1559 – 1634). У той самий час з'являється перший авторизований переклад Біблії англійською мовою – Біблія Короля Якова I (1611 р.).

Провідними античними образами в літературі англійського бароко, на прикладі поем Дж. Мільтона «Втрачений рай», «Повернений рай», п'єси-маски «Комос», є античний міф про Кірку і міф про Орфея, які імплементуються автором експліцитно на рівні алюзій. Митець апелював до образу Кірки, акцентуючи увагу на магічній силі, якою вона наділена. На експліцитному рівні Єва порівнюється з Кіркою до гріхопадіння (“the charm of beauty’s powerful glance”). У художній канві творів Дж. Мільтона злі духи, агтели співають. На протипагу міфу про Кірку у творчості Дж. Мільтона є міф про Орфея. В образі Ісуса Христа митець розгортає міфічний сюжет про Орфея, Еврідіка порівнюється із «нареченою» Христа, Християнською церквою. У міфопоетичному часопросторі творів Дж. Мільтона наявні два види музики: чарівні співи Кірки, які людину можуть призвести до сум'яття, божевілля, а є й музика Орфея, що може пробудити божественну сутність

людини. У п'єсі «Буря» В. Шекспіра тема музики й значення мистецтва в королівському дворі уводиться через алюзії на міфологічного персонажа Амфіона.

У період Громадянської війни в Англії і в період Реставрації Стюартів у творчості Дж. Мільтона, поета-метафізика Е. Марвелла з античного міфу залучаються герої-борці як символи просвітителів і тих, хто протистоїть верховному богові за ради добробуту людини – Прометей, Антей, Аякс.

Міфопоетичну парадигму родючості реалізовано письменниками англійського бароко в політичній площині як відновлення Англії в міфологічному образі птаха фенікса, за яким легко вгадувалися роки правління королеви Єлизавети (“TheFirstAnniversary. AnAnatomyoftheWorld” Дж. Донна), матері-Фенікс, родоначальниці королівської династії Марії Генрієтти Французької (“UpontheDukeofYorke, hisBirth, aPanegyrik” Р. Крешо), країни-Фенікс, у якій утілені революційні ідеї і надія на відновлення колишньої могутності Англії (“OntheLordGeneralFairfaxattheSiegeofColchester” Дж. Мільтона), птаха-жайворонка (“EasterWings” Дж. Герберта). Міфопоетична нарративна стратегія родючості є спільною для поем «Втрачений рай» і «Повернений рай», оскільки із насіння тієї (the seed of Eve), кого увів у гріх Сатана і зробив людину смертною, народився Той, хто переможе Сатану і подарує людині вічне життя.

Верховний бог у римській міфології Юпітер в англійській бароковій літературі згадується як у позитивному, так і в негативному контекстах. В описі Бога в поемі «Втрачений рай» Дж. Мільтона згадується Юпітер (Jupiter) задля створення величного багатого образу. У «Поверненому раї» Дж. Мільтон називає Юпітера як негативного персонажа, звабника жінок.

Провідним концептом англійської метафізичної лірики є добродесність, що втілюється в міфологічних образах, наприклад, богині мисливства Діани (Е. Марвелл).

Античний образ Нарциса в релігійній ліриці поетів-метафізиків, у п'єсі-масці «Комос» Дж. Мільтона є метафоричним відображенням процесу пізнання людини самої себе, захоплення від відображення божественного начала в людині. Митці-метафізики акцентують деякі християнські ідеї через звернення до античного міфу. У своїй взірцевій відданості Богові ліричні герої священних сонетів Дж. Донна, Дж. Герберта стають символами божественної любові й самопізнання, оскільки вони цілковито зайняті собою, плачуть свою божественну сутність, щоб стати на шлях Божий і злитися з Богом у вічності, швидко долаючи короткий земний шлях, зітканий із молитов і спокус.

- Барокова література у Великій Британії розвивається з кінця XVI–початку XVIII ст. та частково охоплює періоди: елизаветинський (1558–1603), яковіанський період (1603–1625), каролінський (1625–1649), Громадянська війна (1649–1660), Реставрація Стюартів (1660–1688). Для кожного із цих періодів міфологічний текст актуалізується відповідно до проблем сучасності. У елизаветинський період барокова література представлена пізніми п'єсами В. Шекспіра “Cymbeline” («Цимбелін»), “TheTempest” («Буря»). У зверненні до міфологічних текстів у зазначений період переважає використання міфопоетичної нарративної стратегії звільнення, ініціаційної парадигми подорожі заради духовного

збагачення. На яковіанський та каролінський періоди припадає творчість письменників-метафізиків Дж. Донна, Дж. Герберта, Дж. Мільтона, Р. Крешо та ін. Для них актуальними є біблійний міф про гріхопадіння людини, константними є теми духовного шукання, навернення людини до праведного життя, прощення, доміантними стають есхатологічні мотиви. Міфопоетичне осмислення питань Громадянської війни знайшли втілення у творчості Е. Марвела, Дж. Мільтона та ін. У період Реставрації у творчості пізніх поетів-метафізиків (Дж. Халл, Дж. Вілмонт та ін.) найбільш виразним є мотив відродження, а також пасхальні мотиви – життя-смерть-воскресіння, доміантним є біблійний міф з Нового Заповіту про спасіння людського роду сином Божим. Разом з тим в англійській літературі актуалізуються давньогрецькі й давньоримські міфи, що увиразнюють людські чесноти й вади, демонструються як усталені образи або теми в міфологічній площині.

- Міфопоетична парадигма творення розкривається в метафізичній картині світу англійських поетів XVII ст. через семіотичну модель творення, що репрезентована у творчості поетів-метафізиків через союз чоловіка й жінки, де обидва стають співторцями в реалізації Божого задуму на життєвій дорозі. В англійській бароковій літературі виразниками акту творення є сад, рукотворний Едем, сакральне дерево, батьківський дім, обідній стіл. Провідними міфоелементами концептосфери Раю є доглянутий сад, квітуче дерево, квітка.

Міфопоетична парадигма родючості у творах англійських барокових письменників розкривається в індивідуально-авторських варіаціях: міфологема води, міфологічний образ птаха фенікса, образ вогняного меча, міфотема золотого віку. Міфопоетична парадигма родючості знайшла втілення у великому спектрі художніх творів літератури англійського бароко. Образ любові є провідним у межах міфопоетичної нарративної стратегії порятунку, він розкривається в екзистенційній площині як порятунок від Хаосу, тлінності й буденності (“Love” Дж. Герберта, “SongsandSonnets” Дж. Донна).

За жанровою природою з біблійною християнською традицією в англійській метафізичній поезії пов’язані вірші-гімни Р. Крешо, вірші-молитви, вірші-медитації Дж. Донна, Дж. Герберта. На тематичному рівні поети-метафізики звертаються до біблійних оповідей про творення світу й тонку душевну організацію людини. Збірка “TheTemple” Дж. Герберта є поетичною інтерпретацією Біблії, у колі англійських літературознавців її називають англійською Біблією у віршах, як і поему “ParadiseLost” Дж. Мільтона.

- Розквіт барокового театрального мистецтва в Англії припадає на початок XVII ст., занепад англійського театрального мистецтва пов’язаний із 1642 р., коли в країні були закриті всі театри. Англійська драматургія в добу бароко отримала новий імпульс для розвитку завдяки міфопоетиці, що виявилася не лише на рівні нових тем і мотивів, а й вплинула на особливості втілення драматичного конфлікту, розвиток драматичної дії, способи розгортання художніх образів, які стали більш складними й об’ємними порівняно із трагедією класицизму.

- У жанрі роману в добу бароко простежується постійне звернення митців до біблійного тексту й трансформація його в ідейно-тематичній, образній, мотивній, стилістичній і жанровій системах, така традиція є особливо значущою для

письменників бароко, постійним є і звернення англійських письменників XVII століття до національного культурного надбання та античної міфології.

- Звернення митця до міфопоетичних наративних стратегій родючості, героя, створення світу, визволення в межах одного твору засвідчує створення автором індивідуального міфу або неоміфу (наприклад, поема Дж. Мільтона “ParadiseLost” («Втрачений рай»), роман Дж. Баньяна “ThePilgrim’sProgress” («Шлях прочанина»), п’єса В. Шекспіра “TheTempest” («Буря»)). Здійснення міфопоетичного аналізу художнього твору, творчості письменника, художнього стилю чи літературного напрямку передбачає дослідження міфопоетичної системи твору, способів імплементації міфоматеріалу на всіх художніх рівнях літературного твору. Багаторівневість зазначених поетичних текстів Дж. Мільтона, Дж. Баньяна, В. Шекспіра породжує багатство змісту на всіх рівнях художнього твору. Вони продукують власну священну геометрію світоустрою, згідно з якою Небеса, Земля, Хаос, Пекло знаходяться у відносній близькості один до одного й з’єднані між собою. Константним є звернення митців до біблійного тексту як до онтологічної універсалії та імплементація біблійного міфологічного елемента на образно-мотивному, стилістичному та жанровому рівнях.

Отже, провідну роль в імплементації міфоматеріалу відіграє поетика: складна асоціативно-метафорична структура образів, словесна гра, звернення до константних символів та ін. Загалом міф у бароковій літературі функціонує не лише як ремінісценція, алюзія, але й є протоструктурою, до якої звертаються письменники задля моделювання світу, міфологічним пластом, об’єднаним із фактом творення міфологізованої художньої дійсності. Міфологемність є провідною ознакою творчості англійських письменників доби бароко, міфологеми слугують основним структурним складником художнього цілого, виконують образотворчу, композиційну, сюжетну, стильову, жанротвірну, поетикальну функції.

Питання способів поєднання біблійної, античної й національної міфології у творчості митців англійського бароко може стати предметом подальших наукових досліджень.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографія (2)

1. Зуенко М. О. Міфулітературіанглійськогобароко : монографія. Київ : ФОПЛебедь. 2020. 396 с.

Рецензії: Кравченко Л.–Р. С. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія.* 2020. Т. 31 (70). №3. Частина 3. С. 260–262. Криворучко С. К. *Філологічні трактати.* 2020. Т. 12. №2. С. 143–144. Кобзар О. І. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський*

збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Вип. 33. С. 333–334.

2. Зуенко М. А. Парадигма барокко в сучасному літературознавстві. *Сучасна гуманітарна парадигма: проблеми, виклики, рішення : монографія*. Полтава : ФОП Болотіна А. В. 2017. С. 91–96.

Наукові статті у фахових (у т. ч. науково-метричних) виданнях України (23)

3. Зуенко М. О. Особливості організації поетичної картини світу в ліриці Джона Донна. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава. 2010. Вип. 1 (4). С. 91–94.

4. Зуенко М. О. Проблеми міфопоетичного аналізу ліричного твору. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава. 2012. Вип. 10. С. 21–24.

5. Зуенко М. О. Структура художнього образу в любовній ліриці Джона Донна. *Світова література на перехресті культур і цивілізацій : зб. наук. пр.* Сімферополь : Кримський Архів, 2012. Вип. 6. С. 163–171.

6. Зуенко М. О. Культурно-духовні домінанти в літературі англійського бароко (на прикладі «Священних поем» Джона Донна). *Наукові праці: науково-методичний журнал. Серія: Філологія. Літературознавство*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 2013. Вип. 205. С. 43–47.

7. Зуенко М. О. Метафізична поетика Джона Донна в контексті барокової парадигми. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : Аксіома. 2013. Вип. 33. С. 121–124.

8. Зуенко М. О. Міфологічні моделі в літературі англійського бароко. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава. 2013. Вип. 14. С. 27–32.

9. Зуенко М. О. Міфопоетичний час і простір в англійській бароковій літературі. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава. 2013. Вип. 15. С. 23–29.

10. Зуенко М. О. «Від раю до пекла» як традиційний бароковий мотив («Втрачений рай» Дж. Мільтона, «Мертві душі» М. Гоголя). *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава. 2014. Вип. 16. С. 24–30.

11. Зуенко М. О. Категорія «міфопоетика» в сучасному літературознавстві. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава. 2014. Вип. 18. С. 3–10.

12. Зуенко М. О. Міфологічний фактор в бароковій драматургії Дж. Форда. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія : Літературознавство*. Київ. 2014. Вип. 3 (79). Ч. 2. С. 130–143.

13. Зуєнко М. О. Міфологічні образи й мотиви у вірші «Пам'яті Шекспіра. 1630 р.» Джона Мільтона. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки.* Полтава. 2014. Вип. 17. С. 8–14.
14. Зуєнко М. О. Міфологічна тематика та мотивний комплекс в англійській бароковій драматургії. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції: зб. наук. пр. (філол. науки).* Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2014. № 4. С. 10–14.
15. Зуєнко М. О. Елементи класичної й англійської «національної» міфології в «Комосі» Дж. Мільтона. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки.* Полтава. 2015. Вип. 20. С. 9–17.
16. Зуєнко М. О. Імплементация міфу в метафізичній поезії Джона Донна. *Література в контексті культури : зб. наук. пр.* Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. 2015. Вип. 26 (2). С. 88–96.
17. Зуєнко М. О. Міфопоетика метафізичної лірики Е. Марвелла та літературний процес в Англії XVII ст. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія : Літературознавство.* Київ. 2015. Вип. 2 (81). С. 110–126.
18. Зуєнко М. О. Міфопоетична картина світу та її художня трансформація в поемі Дж. Мільтона «Втрачений рай». *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки.* Полтава. 2015. Вип. 21. С. 18–25.
19. Зуєнко М. О. Поетика «Священних сонетів» Джона Донна. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки.* Бердянськ, 2015. Вип. V. С. 322–328.
20. Зуєнко М. О. Структура міфопоетичного образу в фігурних віршах Джорджа Герберта. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки.* Полтава. 2015. Вип. 19. С. 3–8.
21. Зуєнко М. О. Міфопоетична парадигма творення світу в поемі «Втрачений рай» Дж. Мільтона. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* Одеса. 2015. Вип. 17. Т. 1. С. 82–86.
22. Зуєнко М. О. Питання рецепції міфу в літературі англійського бароко. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції: зб. наук. пр. (філол. науки).* Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2015. № 6. С. 36–40.
23. Зуєнко М. О. Міфопоетичні особливості англійської барокової драматургії (В. Шекспір, Дж. Флетчер, Ф. Бомонт). *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки.* Полтава. 2016. Вип. 23. С. 36–44.
24. Zuienko M. The Mythic Themes, Structures and Symbols in English Baroque Novels. *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки.* Полтава. 2018. Вип. 29. С. 12–16.

25. Зуєнко М. О. Міфопоетична трансформація мотиву паломництва в романах Дж. Баньяна «Подорож паломника», «Життя і смерть містера Бедмена». *Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава. 2020. Вип. 32. С. 15–23.

Наукові статті в зарубіжних виданнях (4)

26. Зуєнко М. А. Парадигма англійського барокко в сучасному літературознавстві. *The Actual Problems of Study of Humanities. Ineruniversity collection of scientific articles*. Baki : Azərbaycan Respublikası Təhsil Naziriyi Baki Slavyan Universiteti. 2014. № 3. P. 101–104.

27. Zuienko M. Mythopoeia of Metaphysical Poetry in England: The Categories of Time and Space. *Nauka i Studia*. Przemyśl. 2015. P. 47–53.

28. Зуєнко М. О. Міфопоетика англійського «високого роману» бароко. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest. 2015. Issue 60. III (12). С. 62–66.

29. Zuienko M. Women writers and the English Baroque Literature: Katherine Philips and Her Prophecy. *Literatura. Kanon. Gender. Trudne Pytania. Ciekawe Odpowiedzi*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego. 2016. S. 36–41.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (7)

30. Зуєнко М. О. Функції міфу в ліриці (на прикладі твору оригіналу та перекладу “eyesandtears”/ «глаза и слезы» Ендрю Марвелла. *Економічні, правові та соціально-гуманітарні процеси в Україні: теорія, методологія і практика: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28–29 квітня 2011 р.)*. Полтава : ПЕП, 2011. С. 66–68.

31. Зуєнко М. О. Роль англійської літератури XVIIст. у духовному становленні сучасного школяра. *Література. Діти. Час: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва: матеріали Міжнародного симпозіуму «Література. Діти. Час» (1–5 червня 2010 р.)*. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. С. 157–161.

32. Зуєнко М. О. Особливості англійського й українського літературного бароко (системно-функціональний і поетикальний аспекти). *XI Гоголівські читання: зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. конф. (1–3 квітня 2013 р.)*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. С. 84–86.

33. Ніколенко О. М., Зуєнко М. О. «Шекспір – і краю йому нема...». «Шекспірівське питання», сонети. До 450-річчя з дня народження. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2014. № 4(369). С. 15–20.

34. Зуєнко М. О. Кореляція міфу й літератури у творчості Дж. Донна. *Література в контексті культури: Всеукр. наукова конф. (23–24 квітня 2015 р.)*. Дніпропетровськ : Адверта, 2015. С. 11–12.

35. Зуєнко М. О. Поняття «парадигма» в сучасній міфопоетиці. *Гуманітарні науки: сучасна наукова парадигма : зб. наук. праць за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф. (12 травня 2016 р.)*. Полтава : видавець Шевченко Р. В. Вип. 1. С. 59–62.

36. Зуєнко М. О. Романи англійського бароко у світлі міфопоетичної традиції. *Гуманітарні науки: сучасна наукова парадигма : зб. наук. праць за*

матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 травня 2018 р.). Полтава : ПП «Астрая». Вип. 3. С. 34–41.

Піручники, навчальні посібники (2)

37. Ніколенко О. М., Зуєнко М.О. Англійська література XVIIст. Творчість Джона Мільтона. «Метафізична поезія» Джона Донна. *Історія зарубіжної літератури XVII ст. : навчальний посібник для вищих закладів освіти* / Ніколенко О. М., Зуєнко М.О. Полтава : Оріяна, 2010. С. 141–153. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України від 25.05.2010 лист №1/11-4267).

38. Ніколенко О. М., Зуєнко М. О. Джон Донн «Щоб мучить мене...». *Зарубіжна література: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл.* / Ніколенко О. М., Зуєнко М. О., Стороха Б. В. Київ : Грамота, 2016. С. 219–222. (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України від 10.05.2016 р. наказ №491).

АНОТАЦІЯ

Зуєнко М. О. Міфопоетичні парадигми в англійській бароковій літературі (системно-функціональний та поетикальний аспекти). –На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.01.04 – література зарубіжних країн. –Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Міністерство освіти і науки України, Дніпро, 2021.

У дисертації у світлі єдиного системного підходу досліджено міфопоетичні парадигми в художній спадщині англійських письменників доби бароко, встановлено особливості функціонування міфу в англійській літературі XVII ст., визначено специфіку імплементації міфів у творах англійської барокової літератури різних родів і жанрів (лірика, епос, драма), з'ясовано особливості міфопоетичної системи англійської барокової літератури.

Детально розглянуті міфопоетичні структури в різних жанрах англійської метафізичної лірики (Дж. Донн, Дж. Герберт, Р. Крешо, Дж. Халл, Е. Марвелл та ін.). Встановлено, що міфопоетична парадигма творення є домінантною в метафізичній картині світу англійських поетів XVII ст. й імплементується через символічний союз (людини і світу, людини і природи, чоловіка і жінки) як співтворців реалізації Божого задуму.

У дисертації виявлено й охарактеризовано потужний міфопоетичний струмінь в англійській бароковій драматургії (В. Шекспір, Дж. Форд, Дж. Флетчер, Ф. Бомонт). Творче опанування драматургами біблійних міфів відбувається в контексті питань напруженого духовного пошуку, навернення людини до праведного життя на тлі суспільних подій в Англії того часу. Відзначено домінанти міфопоетичного світобачення Дж. Мільтона – уведення архаїчних міфологем з метою увиразнення біблійних міфів, утілення філософських роздумів про зв'язки людини із Богом і Всесвітом, скороминуше і вічне у плині часу, усвідомлення єдності християнської та суспільно-національної історії як єдиного процесу в постійній динаміці і трансформаціях.

На підставі дослідження різновидів роману англійського бароко (високого і низового) встановлено, що авторський міф у романному тексті вибудовується на основі традиційного міфу і є творчою інтерпретацією архетипно-міфологічних структур. Модифікації міфів у романній спадщині Дж. Макензі, Р. Бойла, П. Герберта, Дж. Баньяна та ін. розглянуті як вияви індивідуальної семіосфери та авторського стилю. У роботі визначено доміанти художньої картини світу у різновидах англійського роману XVIIст. (галантно-героїчний, політико-героїчний, крутійський, дидактико-алегоричний та ін.).

Провідні міфопоетичні парадигми у творчості англійських письменників доби бароко розглянуті крізь призму культурної традиції та в аспекті взаємодії біблійних, античних, національних міфів у художніх текстах.

Ключові слова: міфопоетична парадигма, бароко, міфопоетична нарративна стратегія, міфема, англійська метафізична поезія, англійський бароковий роман, англійська барокова драматургія.

АННОТАЦІЯ

Зуенко М. А. Мифопоэтические парадигмы в английской литературе эпохи барокко (системно-функциональный и поэтикальный аспекты). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. – Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Министерство образования и науки Украины. – Днепр, 2021.

В диссертации сквозь призму единого системного подхода исследуются мифопоэтические парадигмы в творчестве английских писателей эпохи барокко, раскрываются особенности функционирования мифа в произведениях английской литературы XVII века разных родов и жанров (лирика, эпос, драма), определяются доминанты мифопоэтической системы английской барочной литературы.

Диссертантка детально изучила мифопоэтические структуры в жанрах английской метафизической лирики (Дж. Донн, Дж. Герберт, Р. Крэшо, Дж. Халл, Э. Марвелл и др.). В работе утверждается, что мифопоэтическая парадигма творения доминирует в метафизической картине мира английских поэтов XVII в. и имплементируется посредством символической связи (человека и мира, человека и природы, мужчины и женщины) как сотворцов реализации Божьего замысла.

В диссертации прослеживаются различные мифопоэтические парадигмы в английской драматургии эпохи барокко (В. Шекспир, Дж. Форд, Дж. Флэтчер, Ф. Бомонт). Художественное осмысление драматургами библейских мифов происходит в контексте поиска духовных смыслов, напряженных внутренних исканий, приобщения личности к праведной жизни на фоне социальных событий в Англии того времени. В работе выделяются доминанты мифопоэтического мировоззрения Дж. Мильтона – обращение к архаическим мифологемам с целью углубления

библейских мифов, повышенное внимание к философским вопросам о связях человека с Богом и Вселенной, о тленном и вечном в течении времени.

В результате исследования разновидностей романов английского барокко (высокого и низового) установлено, что авторский миф в романном тексте выстраивается на основе традиционного мифа и является творческой интерпретацией архетипно-мифологических структур. Модификации мифов в романном наследии Дж. Макензи, Р. Бойла, П. Герберта, Дж. Баньяна и др. рассматриваются как проявление индивидуальной семиосферы и авторского стиля. В работе выделяются доминанты художественной картины мира в жанровых разновидностях английского романа XVII века (галантно-героический, политико-героический, плутовской, дидактико-аллегорический и др.).

Мифопоэтические парадигмы в творчестве английских писателей эпохи барокко исследуются сквозь призму взаимодействия библейских, античных, национальных мифов в художественном тексте.

Ключевые слова: мифопоэтическая парадигма, барокко, мифопоэтическая нарративная стратегия, мифема, английская метафизическая поэзия, английский барочный роман, английская барочная драматургия.

SUMMARY

Zuienko M. O. The Mythopoeic Paradigms of the English Baroque Literature (Systemic Functional and Poetic Aspects). –Manuscript.

The dissertation for obtaining of the Degree of Doctor of Philological Sciences with the speciality 10.01.04 – Literature of Foreign Countries.– Oles Honchar Dnipro National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Dnipro, 2021.

In this study, the author carries out a mythopoeic analysis of the English Baroque literature of the 17th century and studies the key mythopoeic paradigms (in terms of legendary and mythological traditions – antique, biblical, and national mythologies) based on the lyrical, epic, and dramatic baroque works. The author introduced the methodology of studying the mythopoeic paradigms in literary writings and researched the evolution of these paradigms (the narrative paradigm of world creation, fertility, hero, and deliverance myths) in the English Baroque literature.

It has been outlined the pragmatic nature of Baroque artists' appeal to mythology as a cultural phenomenon; the use of mythological material in the baroque literary works was mainly carried out at the poetic level by introducing similes, metaphors; at the figurative level through allusions, symbols, personifications of nature; at the ideological and thematic level using mythological allusions.

The relevance of the study lies in overcoming fragmentation in studying mythopoeia in the English Baroque literature, clarifying the concepts of “mythopoeia”, “mythopoeic paradigm”, “mythopoeic system” developing the systematic approach to the implementation of a mythopoeic analysis of literary works, styles, epochs; substantiating the transformations of mythopoeic paradigms in the English literary process in the late 16th century till the late 17th century to specify the development of the Baroque literature.

The research defines the concept “mythopoetic paradigm” as a system of the author’s worldviews about the laws of life, human relations with society and nature, embodied at the textual and non-textual levels. The key aspects in the definition of mythopoeia are the integrity, the interaction of formal and semantic components of the work, which embodies the individual mythological elements that together constitute the mythopoetic structure of the writing. The author of the research identifies the vectors of studying the concept “myth” in modern literary criticism and how scientific rationalism contributed to the new interpretation of “myth” in the English literature of the 17th century.

In the English Baroque literature, the leading feature at the figurative level, in particular in the English metaphysical poetry of the 17th century, is the conceit, the metaphysical concept. The English metaphysical poets introduced archaic mythologism to highlight biblical mythologism, to connect times and restore the connections between a human and the universe, a human and God (metaphysical concepts: the power of God is compared with the strength of a diamond). It has been established that the mythopoetic picture of the world in the works of English metaphysical poets is organized to the point of “all” - God the Creator in the image of a human – the Baroque artists try to show human beings in their divine dimension. The Universe as the place of action can be found in the mythopoetic time-space of some English metaphysical poets (J. Donne, G. Herbert, R. Crashaw, etc.); supernatural forces and real mythical creatures exist in one artistic space alongside with human beings. In the secular lyric poetry of some metaphysical poets, solar time and cyclical time dominate; in the religious lyric poetry, sacred time and linear time are predominant; the determining factor is the motif of going beyond the possible. It has been determined that the essential feature of the metaphysical poetry is the atmosphere of mysticism, the expression of the mystery of the universe.

The structure of the mythopoetic paradigm of metaphysical poets incorporates the scientific core as its integral component. It can be explained by the discoveries of the prominent scholars of that age: Isaac Newton, Johannes Kepler, Rene Descartes, etc. Such innovations modify the mythopoetic worldview of writers adding new images and motives, stimulating the author’s imagination.

Within the scope of the Ukrainian literary criticism, this study pioneers the studies of Katherine Philips’ role in developing feministic motives in the English Baroque poetry, representing the complex feminine intellectual and sensual internal world in the light of antique, national, and Biblical myths. Worshipping the woman as the light source, the sun, “pretty household god” (Katherine Philips), poetizing the woman’s image as the embodiment of the Blessed Virgin (John Donne, George Herbert) proves the wide range of metaphysical poetry, its interest towards both ontological and gender issues.

The study has proven that epic poems “Paradise Lost”, “Paradise Regained” by John Milton actualized four leading mythopoetic paradigms of the world creation, fertility, hero, and liberation. It leads to the conclusion that the author creates the worldview model of existence – a neomyth. The analysis delves into the most popular motive and topical complexes: life of Christ, creation of the world, redemption, etc. Constant archetypes get their share of thorough analysis as well: the author reflects on the role the semantics of a road, water, a temple, the sun, and their introduction to the texts by John Milton.

The further developments happen in the field of a powerful mythopoetic trend in the English Baroque dramaturgy (William Shakespeare, John Ford, John Fletcher, Francis Beaumont). It has been ascertained that oneiric motives become constant for the W. Shakespeare's play "The Tempest": they represent the fleetness of life, duality of the personality, the conscious and the unconscious, the influence of unreal powers on the human existence, etc. The methods of comparing the author's images and mythologemes (for instance, Carthage with the modern Tunisia, the daughter of the Neapolitan king with Dido, etc.), the presence of mythopoetic pairs, image ranges (Miranda – Ferdinand, Prospero – Ariel – Miranda – Ferdinand, Prospero – Caliban– Ariel) have been proven to influence the writer's style.

For the first time, the study specifies that reinterpretation of traditional myths in the plays "The Broken Heart" by John Ford, by John Fletcher, "The Maid's Tragedy" by Francis Beaumont serves as an impulse for introducing mythopoeia in the belles-lettres of that age and provides depth and volume for the literary works. The English Baroque playwrights have been proven to have addressed the traditional mythological models (antique and Biblical) simultaneously modifying them creatively to embody the motives of powerful struggles of passions, rivalry, forbidden love, etc.

Based on the author's criteria of the mythopoetic analysis of fiction, the research studies the topic of life in God in the didactic allegorical novels "The Pilgrim's Progress", "The Life and Death of Mister Badman" by John Bunyan, the topic of honor and serving the nation in the politic heroical novel "Aretina" by George Mackenzie, life as a challenge, an adventure in the novel "Parthenissa" by Roger Boyle, anticolonial topic of the novel "Oroonoko, or the Royal Slave" Aphra Behn, etc. in the light of mythopoeia.

It has been proven that the author's myth of the English Baroque representatives is created based on the structural framework of the myth, being a variation of interpretations of archetypical and mythological structures. Modifications of the myth in the creative works of each writer create the individual semiosphere requiring the analysis of transformations, revival, and degradation of a specific mythical plot and underlining a specific dominant worldview (religious, mythological). The author consistently proves that the myth shows itself on various levels of the fiction text and can be traced in topics, motive organization, plot, composition, genre and style peculiarities, eidology, narration, etc. The level of its assimilation depends on specific factors: both external (cultural specificity of the given age, the development of philosophy, social and historical conditions), and internal (individual approach of the author, genre and stylistic development, etc.) It is the transformations and modifications of the myth in their interdependence with other elements of the work of fiction that provide the possibility to create a unique individual author's myth.

Keywords: mythopoeic paradigm, baroque, mythopoeic narratives, mytheme, the English metaphysical poetry, the English novels of "high" and "low" baroque, the English baroque dramaturgy.

